

Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich

Przykłady projektów związanych ze świadczeniem
usług w zakresie ochrony środowiska

European Network for
Rural Development

Sfinansowała

Komisja
Europejska

Europejska Sieć na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich

Europejska Sieć na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (ENRD) stanowi forum wymiany stron zainteresowanych rozwojem obszarów wiejskich w całej Unii Europejskiej (UE). ENRD przyczynia się do skutecznej realizacji programów rozwoju obszarów wiejskich (PROW) państw członkowskich poprzez generowanie i udostępnianie wiedzy, a także przez ułatwianie wymiany informacji i współpracy na europejskich obszarach wiejskich.

Każde państwo członkowskie utworzyło krajową sieć obszarów wiejskich (KSOW), która skupia organizacje i organy administracji zaangażowane w rozwój wsi.

Na poziomie UE ENRD umożliwia tworzenie sieci kontaktów między wspomnianymi sieciami krajowymi, organami administracji państwowej i organizacjami europejskimi. <http://enrd.ec.europa.eu/en/en-rd-presentation.cfm>

Więcej informacji znaleźć można na [stronie internetowej ENRD](http://enrd.ec.europa.eu) (<http://enrd.ec.europa.eu>).

Redaktor naczelny: Rob Peters, kierownik działu, Dyrekcja Generalna ds. Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich KE.
Rękopis ukończono w listopadzie 2012 r. Oryginalną wersję publikacji stanowi wersja w języku angielskim.

© Unia Europejska, 2012

Powielanie dozwolone pod warunkiem podania źródła.

Treść niniejszej publikacji niekoniecznie odzwierciedla opinie instytucji Unii Europejskiej.

Tekst niniejszej publikacji służy wyłącznie do celów informacyjnych i nie jest prawnie wiążący.

Wydrukowano w Belgii

Można także zamówić jeden bezpłatny wydrukowany egzemplarz na stronie internetowej EU Bookshop:
<http://bookshop.europa.eu>

Podziękowania

Zespół redakcyjny punktu kontaktowego ENRD: Tim Hudson, Fabio Cossu, Angelo Strano oraz Derek McGlynn.

Fotografia na okładce: © Jan Borecký

Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich

Niniejsza broszura na temat przykładów projektów zrealizowanych w ramach EFRROW stanowi część cyklu publikacji ENRD, którego celem jest propagowanie wymiany informacji. Każde wydanie broszury zawiera opis różnego rodzaju projektów, które otrzymały dofinansowanie w ramach PROW z Europejskiego Funduszu Rolnego Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW).

W niniejszym wydaniu zaprezentowano przykłady projektów, które przyczyniły się do zapewnienia szeregu usług w zakresie ochrony środowiska na europejskich obszarach wiejskich.

Pozostałe wydania z tej serii broszur zawierających przykłady projektów realizowanych w ramach EFRROW można pobrać z [biblioteki dostępnej na stronie internetowej ENRD¹](#), zaś [baza danych projektów PROW²](#) zawiera liczne przykłady pomocy udzielonej w ramach EFRROW na rzecz inicjatyw związanych z rozwojem obszarów wiejskich.

1 http://enrd.ec.europa.eu/publications-and-media/efrd-project-brochures/pl/efrd_examples_of_projects_brochure_pl.cfm

2 http://enrd.ec.europa.eu/policy-in-action/rdp_view/pl/view_projects_pl.cfm

Spis treści

Przykłady projektów EFRRROW związanych ze wspieraniem usług w zakresie ochrony środowiska

Wprowadzenie: usługi w zakresie ochrony środowiska i EFRRROW.....	3
Usługi w zakresie ochrony przyrody: SŁOWENIA	4
Wzmocnienie ochrony przeciwpowodziowej: NIEMCY	6
Zrównoważone funkcje gleby: CZECHY	8
Odtwarzanie lokalnych krajobrazów: SZWECJA	10
Rozwój w oparciu o wiele środków: WŁOCHY.....	12
Poprawa jakości powietrza: DANIA	14
Zintegrowane działania w dziedzinie klimatu: FRANCJA	16
Jakość wody: ŁOTWA	18
Ochrona dziedzictwa kulturowego: GRECJA	20
Odporność lasów na pożary: SŁOWACJA	22
Zbiorowe korzyści płynące z różnorodności biologicznej: HOLANDIA	24
Rozwiązania dostosowane do potrzeb: AUSTRIA	26
Rozsądne zużycie wody: IRLANDIA	28

Usługi w zakresie ochrony środowiska i EFRROW

Środowisko Europy w istotnym stopniu dostarcza obywatelom UE podstawowych usług, takich jak: powietrze do oddychania, woda do picia i gleba do produkcji żywności. Na obszarach wiejskich państw członkowskich znajduje się znaczna część naszych zasobów środowiska. Celem Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) jest wspomaganie promowania zrównoważonego podejścia do wykorzystywania tej ważnej bazy zasobów naturalnych.

Wiele różnych usług w zakresie ochrony środowiska można wspierać przez EFRROW z wykorzystaniem wsparcia finansowego, które jest dostępne w ramach programów rozwoju obszarów wiejskich (PROW) poszczególnych państw członkowskich UE.

Projekty realizowane w ramach EFRROW, które ułatwiają świadczenie takich usług w zakresie ochrony środowiska, obejmują projekty ukierunkowane na wspieranie ochrony różnorodności biologicznej, siedlisk dzikiej flory i fauny oraz krajobrazów. Woda jest kolejnym ważnym zasobem środowiska, który projekty EFRROW pomagają chronić – zarówno pod względem jakości, jak i dostępności.

Zmiana klimatu nadal ma wpływ na stan wód, dzikiej flory i fauny oraz krajobrazu w UE, więc w wielu PROW państw członkowskich nacisk kładzie się na projekty związane z regulacją klimatu. Takie działania mogą pozytywnie oddziaływać na inne usługi w zakresie ochrony środowiska, takie jak związane z: jakością powietrza, funkcjami gleb oraz odpornością na powodzie lub pożary lasów.

Wszystkie te rodzaje usług w zakresie ochrony środowiska są niezbędne do zrównoważonego wzrostu gospodarczego w UE w perspektywie długoterminowej. Istnieje wiele przykładów pożytecznych projektów w ramach EFRROW, które są pomocne w podtrzymywaniu dostępności unijnych usług w zakresie ochrony środowiska.

W niniejszej broszurze zawierającej przykłady projektów zrealizowanych w ramach EFRROW opisano kilka przykładów różnych rodzajów podejścia, jakie państwa członkowskie przyjmują w odniesieniu do korzystania z EFRROW jako kluczowego narzędzia ciągłego świadczenia usług w zakresie ochrony środowiska. Broszura ta jest uzupełnieniem istniejących publikacji ENRD na temat roli EFRROW we wspieraniu usług w zakresie ochrony środowiska. Ciekawy zbiór powiązanych materiałów można przejrzeć na stronie internetowej ENRD: http://enrd.ec.europa.eu/themes/environment/environmental-services/pl/environmental-services_pl.cfm

Usługi w zakresie ochrony przyrody: słoweński projekt w ramach EFRROW wspiera współistnienie dużych drapieżników i zwierząt gospodarskich

© 123rf

Różnorodność biologiczna należy do najbardziej znanych usług w zakresie ochrony środowiska wspieranych w ramach EFRROW. Związane z nią projekty w dziedzinie ochrony środowiska są współfinansowane przez kilka różnych środków PROW, w tym przez środki polegające na finansowaniu działań rolnośrodowiskowych.

Różnorodność biologiczna w Europie maleje. Komisja Europejska wprowadziła w 2012 r. nową strategię, która ma pomóc w sprostaniu wyzwaniom związanym z powstrzymaniem utraty tej różnorodności. Komentując nową **unijną strategię ochrony różnorodności biologicznej na okres do 2020 r.**³, posłowie do Parlamentu Europejskiego zwrócili uwagę, że: „usługi, które zapewnia nam przyroda, takie jak: czysta woda, czyste powietrze, żyzna gleba i żywność, są niezbędne dla dobrostanu człowieka”.

W przyjętej przez Parlament rezolucji dotyczącej wsparcia nowej unijnej strategii ochrony różnorodności biologicznej zwraca się uwagę na korzyści, które można uzyskać dzięki zwiększeniu integracji kwestii ochrony środowiska z gospodarką i pozostałymi obszarami polityki. Za ważny mechanizm, który można zastosować, aby pomóc państwom członkowskim w lepszym zrównoważeniu potrzeb w zakresie ochrony różnorodności biologicznej z działaniami promującymi rozwój społeczno-ekonomiczny parlamentarzyści uznali między innymi reformę wspólnej polityki rolnej (WPR).

Działania na rzecz poprawy zdolności świadczenia usług w zakresie ochrony środowiska związanych z różnorodnością biologiczną były przez ostatnie dwadzieścia lat stałym elementem reformy WPR. Wprowadzenie programów wsparcia rolnośrodowiskowego stanowiło główną część tej reformy i znaczący krok naprzód w kierunku ochrony dzikiej fauny i flory, które są zależne od siedlisk na użytkach rolnych.

Programy wsparcia rolnośrodowiskowego wykorzystuje się do zapewniania różnorodnych usług w zakresie ochrony środowiska związanych z przyrodą. Dostarczają one skutecznych narzędzi pomagających osiągnąć lepszą harmonię pomiędzy celami UE w

zakresie ochrony przyrody a potrzebami obszarów wiejskich Europy pod względem zrównoważonego rozwoju gospodarczego.

Przykład działania tych programów w praktyce można zaobserwować w Słowenii, gdzie płatności rolnośrodowiskowe stanowią zachętę dla rolników na obszarach wyżynnych do stosowania akceptowalnych z punktu widzenia ochrony środowiska metod ochrony zwierząt gospodarskich przed dużymi i rzadkimi drapieżnikami (chronionymi na mocy przepisów UE w dziedzinie ochrony przyrody).

UE zamieszkuje pięć gatunków dużych drapieżników: wilk (*Canis lupus*), ryś (*Lynx lynx*), ryś iberyjski (*Lynx pardinus*), niedźwiedź brunatny (*Ursus arctos*) i rosomak (*Gulo gulo*) – wszystkie są chronione na mocy dyrektywy siedliskowej. Gatunki te potrzebują dużych przestrzeni, na których żyją, polują i wychowują młode. Ich terytorium może rozciągać się nawet na 100 kilometrów kwadratowych, co w połączeniu z faktem, że zwierzęta te są drapieżnikami, sprawia, że ich ochrona jest trudna i niekiedy kontrowersyjna.

Ochrona drapieżników

Jože Hobič jest jednym z rolników, którzy otrzymują wsparcie w ramach słoweńskiego programu rolnośrodowiskowego dotyczącego ochrony dużych drapieżników. W gospodarstwie rodziny Hobič, które położone jest na południowym skraju lasu Kočevski Rog, prowadzi się chów bydła, owiec i kóz. Pan Hobič opisuje realia rolnictwa w tym krasowym regionie, gdzie cienka warstwa gleby i strome zbocza ograniczają możliwości prowadzenia innej działalności rolniczej. „Dla takich gospodarstw jak nasze w tym regionie Słowenii zależność od zwierząt gospodarskich bywa problematyczna, ponieważ występują

tu również wilki, niedźwiedzie i rysie, które mogą stanowić zagrożenie dla naszej działalności hodowlanej. Dla naszych owiec najgroźniejszymi drapieżnikami są wilki” – stwierdza pan Hobič.

„Wiemy, że drapieżniki te były tępione w innych częściach Europy i obecnie są one gatunkami zagrożonymi, dlatego musimy znaleźć sposoby, które pozwolą zapobiec ich zniknięciu ze Słowenii. Musimy jednak dopilnować, aby nie zabijały one naszych zwierząt gospodarskich ani nie wpływały na nasze możliwości utrzymania. Płatności rolnośrodowiskowe ze słoweńskiego programu rozwoju obszarów wiejskich pomogły nam ograniczyć liczbę ataków poprzez zapewnienie zwrotu kosztów związanych z ochroną naszych zwierząt przed atakami dużych drapieżników. Elektryczne ogrodzenia i psy są przydatnymi narzędziami powstrzymującymi ataki”.

„Całkowita ochrona nie jest możliwa, ale podejmowane działania zmniejszają prawdopodobieństwo ataków i wpływają na dochodowość naszego gospodarstwa. Te płatności rolnośrodowiskowe pomogły ustabilizować nasze przychody z działalności. Płatności stanowią również zachętę dla rolników do stosowania alternatywnych sposobów zapobiegania atakom drapieżników, co zmniejsza ryzyko prześladowania tych zwierząt”.

Wsparcie w ramach EFRROW w tym przykładzie odgrywa zatem pozytywną rolę w świadczeniu usług w zakresie ochrony środowiska poprzez ochronę zagrożonej różnorodności biologicznej. Jednocześnie EFRROW ma pozytywny wpływ na rentowność słoweńskiej gospodarki wiejskiej.

© Luka Hobič

Istnieją możliwości wzmocnienia potencjału programów rolnośrodowiskowych pod względem świadczenia usług w zakresie ochrony środowiska.

Przyszły rozwój

Pan Hobič ma nadzieję, że to wsparcie rolnośrodowiskowe będzie kontynuowane w przyszłości. *Wnioski ustawodawcze*⁴ na następny okres programowania (lata 2014-2020) są obecnie poddawane przeglądowi na poziomie UE, aby określić nowe możliwości szerszego wykorzystywania programów rolnośrodowiskowych dla celów ochrony różnorodności biologicznej oraz innych usług w zakresie ochrony środowiska.

Specjalna tematyczna grupa robocza złożona z ekspertów ENRD badała możliwości wzmocnienia roli EFRROW w świadczeniu usług w zakresie ochrony środowiska. Rezultaty prac grupy tematycznej posłużą opracowaniu przepisów wykonawczych lub wspólnych wytycznych na poziomie UE.

Do tematów ocenianych przez grupę tematyczną ENRD należy określenie systemów, które mogą sprzyjać wspólnemu podejściu do działań rolnośrodowiskowych oraz być opłacalne i zapewniać kompleksowe uwzględnienie siedlisk dzikiej fauny i flory. Inne możliwości objęte przeglądem dotyczą opracowania programów rolnośrodowiskowych zorientowanych na wyniki, w ramach których płatności dla gospodarstw są łączone z uzgodnionymi ulepszeniami w zakresie różnorodności biologicznej lub innych usług w zakresie ochrony środowiska.

Więcej szczegółów dotyczących ustaleń grupy tematycznej ENRD zajmującej się usługami w zakresie ochrony środowiska można znaleźć pod adresem: http://enrd.ec.europa.eu/themes/environment/environmental-services/pl/environmental-services_pl.cfm

„Można powiedzieć, że te płatności rolnośrodowiskowe pomogły ustabilizować nasze dochody z działalności i stanowią zachętę do zmniejszenia ryzyka tępienia drapieżników.”

Jože Hobič

Zwiększenie odporności na powódzie: projekt w ramach EFRROW wspiera budowanie przyjaznych dla środowiska grobli w Niemczech

Powódzie to zjawisko naturalne, które nadal stanowi zagrożenie zarówno dla obszarów wiejskich, jak i miejskich. Na obszarach wiejskich można wprowadzać różne środki i działania na rzecz ochrony przeciwpowodziowej i zapobiegania powodziom z wykorzystaniem pomocy z EFRROW.

© Tim Hudson

Systemy rzeczne przepływające przez obszary wiejskie zapewniają znaczące korzyści dla obszarów wiejskich, ale też mogą wywoływać problemy związane z powodzią, jeżeli nie są odpowiednio zagospodarowane. W *sprawozdaniu dotyczącym zagrożeń*⁵ opublikowanym przez Europejską Agencję Środowiska w 2011 r. stwierdzono, że w latach 1998-2009 powódzie i burze stanowiły najbardziej kosztowne zagrożenia w Europie. Do 2009 r. liczba ofiar śmiertelnych w 213 zarejestrowanych powodziach wyniosła 1 126 osób. Zarejestrowane straty gospodarcze dla tego okresu wyniosły ogółem około 52 mld EUR.

Powódzie mogą zatem stanowić ogromne ryzyko dla zasobów UE i wpływać na takie zasoby naturalne jak: różnorodność biologiczna, siedliska i krajobrazy, a także na zasoby komercyjne, np. grunty rolne, infrastrukturę przedsiębiorstw i nieruchomości mieszkalne. Na przykład w niemieckiej części dorzecza Renu aż 10 mln osób mieszka na obszarach zagrożonych ekstremalnymi powodzią, gdzie szkody spowodowane przez powódź mogłyby wynieść do 165 mld EUR⁶.

Obszary wiejskie mogą działać jak naturalne strefy buforowe świadczące usługi w zakresie regulowania powodzi i zapewniania odporności na nie. Ograniczenie ryzyka związanego z powodzią osiąga się poprzez stosowanie kombinacji działań strukturalnych na rzecz ochrony zagrożonych gruntów lub środków zarządzania mających na celu zwiększenie naturalnej zdolności gruntów do retencji wód powodziowych (zapobiegając w ten sposób powodowaniu przez nie szkód). Te ostatnie metody naturalne stosuje się coraz częściej ze względu na ich pozytywne oddziaływanie na środowisko.

Nowe technologie zmniejszają również ślad środowiskowy tradycyjnych grobli. Przykład projektu zrealizowanego w ramach EFRROW, w którym wykorzystano taką technologię w niemieckiej części dorzecza Renu, uwydatnia sposób, w jaki unijne fundusze na rzecz rozwoju obszarów wiejskich można wykorzystać do zapewniania wrażliwego ekologicznie podejścia do świadczenia usług w zakresie ochrony środowiska związanych z powodzią.

Ochrona przeciwpowodziowa

Klaus Weichhart pracuje dla *Ministerstwa Środowiska, Żywności, Rolnictwa, Winiarstwa i Leśnictwa w Moguncji*⁷, które nadzoruje tę inicjatywę modernizacji grobli. Mówiąc o tym, dlaczego ten projekt był potrzebny, pan Weichhart wyjaśnia: „budowa tam w górnym biegu Renu w latach 1955-1977 spowodowała obniżenie poziomu ochrony przeciwpowodziowej zapewnianej przez istniejące groble, który pierwotnie miał wstrzymać nawet powódzie o intensywności, jaka zdarza się raz na 200 lat, do obecnego poziomu ochrony przed zdarzeniami powodziowymi, które statystycznie mogą występować co 50-60 lat”.

„Biorąc pod uwagę pilną konieczność zapewnienia ochrony przeciwpowodziowej w górnym biegu Renu i duże zasoby niezbędne do tego celu, w naszym PROW ujęliśmy specjalną pomoc na prace przeciwpowodziowe. Wsparcie w ramach EFRROW ułatwiło szybszą realizację programu budowy środków ochrony przeciwpowodziowej, który obejmował remont istniejących grobli, budowę nowych grobli oraz obiektów retencyjnych, takich jak poldery. Wykorzystaliśmy je również na przeniesienie grobli”.

5 Mapowanie skutków zagrożeń naturalnych i wypadków technologicznych w Europie. <http://www.eea.europa.eu/highlights/natural-hazards-and-technological-accidents>

6 http://ec.europa.eu/environment/water/flood_risk/impacts.htm

7 <http://www.mufv.rlp.de/>

„Nasze wysiłki na rzecz ochrony przeciwpowodziowej zaplanowane są w zależności od potencjalnych szkód. Środki te mają nie tylko chronić przed powodzią, ale też służyć poprawie ekosystemu. Obecnie rozważanie środków związanych z modernizacją grobli zawsze obejmuje możliwość przeniesienia grobli, aby na przykład stworzyć dodatkowe naturalne tereny podmokłe”.

„Jednym z naszych projektów ochrony przeciwpowodziowej finansowanych w ramach PROW był odcinek grobli między Otterstadt i Waldsee. Jest to część linii ochrony przeciwpowodziowej w górnym biegu Renu i obejmuje obszary znajdujące się bezpośrednio za tym odcinkiem grobli, w tym sąsiadujący teren narażony na powódzie ze względu na położenie topograficzne. Współfinansowanie w ramach PROW objęło wszystkie etapy projektu ochrony przeciwpowodziowej, w tym planowanie prac przez przedsiębiorstwa inżynieryjne, nabywanie gruntów (w małym zakresie) i realizację prac przez przedsiębiorstwo budowlane”.

Korzyści dla środowiska

Uwzględniając potrzeby środowiska i kompleksowe planowanie przyczyniło się do opracowania projektu, w którym zrównoważono konkurujące ze sobą interesy związane z wykorzystaniem obszarów przylegających do grobli (tj. do celów rolnictwa, ochrony oraz wykorzystania do celów rekreacyjnych). Pan Weichhart opisuje, w jaki sposób „w celu uzyskania potrzebnych gruntów rolnych przeprowadzono proces konsolidacji gruntów, co pomogło zwiększyć poziom akceptacji tego rozwiązania”.

Prace modernizacyjne objęły w przybliżeniu cztery kilometry grobli od strony łąd i prawie dwa kilometry od strony rzeki. Aby zabezpieczyć obszar ochrony przyrody, na głębokość 12 metrów wprowadzono pionowy element uszczelniający. Zapobiega to przesiąkaniu wody na obszar ochrony przyrody. Zastosowano specjalną technikę „mieszania wglębnego gruntu”, która ogólnie pozwala zbudować węższą groblę o mniejszym oddziaływaniu na środowisko. Metoda ta pozwoliła uniknąć bardziej rozległego wylesienia na potrzeby budowy nowej grobli. Poprawiła ona również ochronę przed ciśnieniem wody powodziowej, a tym samym ograniczyła potrzebę stworzenia większych nasypów na tyłach grobli.

Odporność na powódzie jest jedną z usług w zakresie ochrony środowiska świadczonych przez obszary wiejskie, którą można wzmocnić dzięki współfinansowaniu w ramach EFRROW.

Aby chronić roślinność grobli, z odcinka istniejącej grobli pozyskano nasiona, które miały wysoką wartość przyrodniczą. Następnie nasiona te wykorzystano do obsiania nowej powierzchni grobli po zakończeniu prac modernizacyjnych. Dodatkowo projekt pomógł ustabilizować lokalne populacje nietoperzy dzięki zamontowaniu budek lęgowych wokół terenu budowy. W trakcie robót budowlanych zadbano również o unikanie zagrożeń dla pewnego gatunku krewetek (*Triops cancriformis*), występującego na podmokłych siedliskach po łądowej stronie grobli.

„Biorąc pod uwagę pilną konieczność zapewnienia ochrony przeciwpowodziowej w górnym biegu Renu i duże zasoby niezbędne do tego celu, w naszym PROW ujęliśmy specjalną pomoc na prace przeciwpowodziowe.”

Klaus Weichhart

© Struktur- und Genehmigungsdirektion Süd Neustadt

Zrównoważone funkcje gleby: czeskie gospodarstwa wykorzystują wsparcie w ramach EFRROW do uzyskania lepszej funkcjonalności gleb

Gleby świadczą zróżnicowane usługi w zakresie ochrony środowiska, a rolnicy w państwach członkowskich nadal wykorzystują możliwości finansowania dostępne dzięki PROW do poprawy gospodarowania tymi nieodnawialnymi zasobami.

Europejskie gleby są istotnymi i wartościowymi zasobami środowiska, które świadczą ważne usługi, takie jak oczyszczanie wody i produkcja żywności. Nasze gleby pełnią również ważne funkcje w zakresie składowania dwutlenku węgla, a zatem odgrywają kluczową rolę w regulacji klimatu poprzez absorpcję gazów cieplarnianych z atmosfery.

W konsekwencji podtrzymywanie funkcjonalności naszej bazy glebowej jest dla państw członkowskich najwyższym priorytetem, a w wielu państwach PROW obejmują środki wsparcia promujące usługi gospodarowania gruntami związane z jakością gleb. Działania współfinansowane przez EFRROW w tej dziedzinie obejmują zintegrowane uprawy rolne i chów zwierząt, płodozmian i dywersyfikację upraw, stosowanie kompostu, uprawę zerową lub uprawę konserwującą, a także uprawę roślin międzyplonowych lub uprawy osłonowe. Ten ostatni wariant zapewnia ochronę przed erozją gleby w okresach, w których uprawy główne nie są wysiewane, a mianowicie w miesiącach zimowych.

Wyniki stosowania takich technik zrównoważonego zarządzania glebą mogą doprowadzić do synergii w odniesieniu do żyzności i wydajności gleby. Mogą również zwiększyć zdolność gleb do magazynowania wody, a także mają pozytywny wpływ na różnorodność biologiczną. Zyski społeczno-gospodarcze można osiągnąć poprzez zwiększenie wydajności gleby i zmniejszenie zapotrzebowania na stosowanie kosztownych agrochemikaliów. Ponadto zdrowsze gleby pomagają odwrócić proces degradacji gruntów i zwiększyć zdolność procesów ekologicznych do efektywnego funkcjonowania.

© Tim Hudson

Kombinacja wsparcia w ramach środków czeskiego PROW dotyczących działalności rolnośrodowiskowej na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania stanowi przydatny przykład połączenia dofinansowania z EFRROW z promowaniem usług w zakresie ochrony środowiska związanych z funkcjonalnością gleb. W tym przypadku unijne fundusze na rzecz rozwoju obszarów wiejskich wykorzystywane są do zapewnienia płatności rolnikom, którzy stosują międzyplon na obszarach wrażliwych pod względem ochrony środowiska.

Współpraca na rzecz ochrony

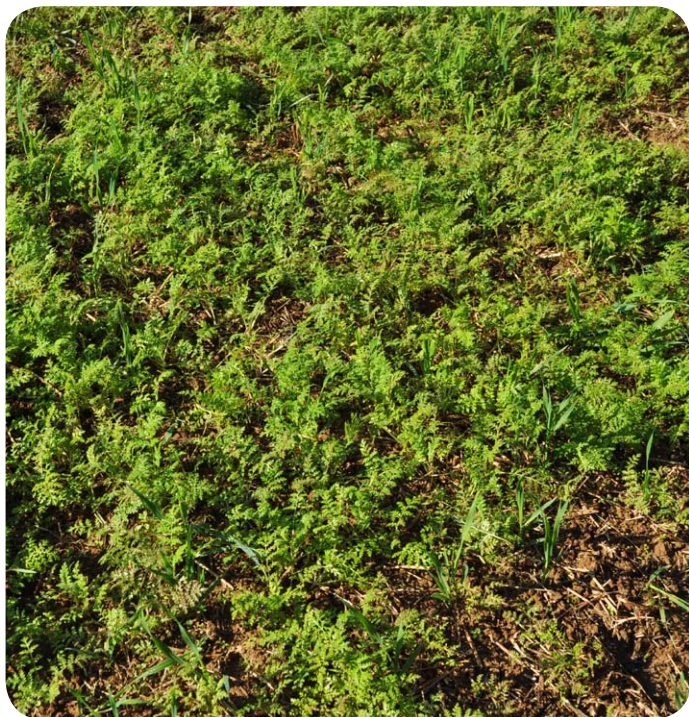
Spółdzielnia rolnicza w czeskim regionie Morawy Południowe uprawia specjalny międzyplon (facelię błękitną) dzięki wsparciu w ramach PROW. Michal Stanislav pracuje dla tej spółdzielni i jest bardzo zadowolony z korzyści w zakresie ochrony gleby wynikających z tej formy rolnictwa zrównoważonego pod względem ochrony środowiska.

„Po zakończeniu naszych ostatnich letnich zbiorów we wrześniu obsiewamy około 60 ha międzyplonu. Słoma pozostała z letnich upraw jest pozostawiana na ziemi i wysiewamy rośliny międzyplonowe bezpośrednio na pola w tych warunkach. Międzyplon i słoma zapewniają ziemi osłonę w czasie miesięcy zimowych i stopniowo wymierają od mrozu, po czym tworzą mierzwę, która stanowi dobrą bazę glebową dla wysiewu nowych upraw wiosennych”.

„Naszą główną korzyścią wynikającą z tego podejścia do rolnictwa jest to, że praktyka ta zapobiega erozji gleby, szczególnie na nachylnych obszarach naszych użytków rolnych. Międzyplon pokrywa glebę między sezonami wegetacyjnymi i chroni ją przed spękaniem, wydmuchiwaniami lub wymywaniem składników wskutek spływu

wody. Metodą prób odkryliśmy, że najlepszy sposób kontrolowania erozji gleby polega na połączeniu międzyplonu z uprawą konserwującą. Ograniczenie uprawy poprzez ograniczenie orki i wysiew bezpośrednio na pola również nam pomaga, gdyż powoduje, że mamy więcej czasu na pozostałe prace w gospodarstwie”.

„Kolejną korzyścią jest poprawa kondycji naszych głównych upraw przeznaczonych na sprzedaż, takich jak uprawiana przez nas kukurydza. Korzyść ta wynika z faktu, że międzyplon zapewnia przerwę pomiędzy uprawami kukurydzy, a tym samym zapobiega przenoszeniu chorób. Może to również podnieść jakość materii organicznej i utrzymać wysoki poziom zawartości azotu w glebie, co oczywiście jest bardzo ważne. Co więcej, odkryliśmy, że możemy używać mniej pestycydów, ponieważ system ten zapobiega nadmiernemu rozrostowi chwastów przed wysianiem upraw wiosennych”.

© Jaroslav Pražan

Ochrona gleby pomaga utrzymać długoterminową podaż wysokiej jakości żywności i zachować zdrowe ekosystemy.

Zadowolony klient

Spółdzielnia pana Stanislava otrzymuje płatności rolnośrodowiskowe w wysokości 104 EUR na ha, co ma pomóc zrekompensować koszty uprawy tego międzyplonu. Pan Stanislav jest zadowolony z wysokości wsparcia z PROW. Mówi on: „przeprowadziliśmy mnóstwo prac przygotowawczych zanim zdecydowaliśmy się na stosowanie tej odmiany międzyplonu. Jest kosztowniejsza niż niektóre inne opcje wysiewu, ale zapewnia potrzebne nam rezultaty, a zatem inwestycja jest opłacalna.

Oznacza to, że nie uzyskujemy żadnych zysków finansowych z uprawy międzyplonu, ale korzyści wynikające z zapobiegania erozji gleby, utrzymania poziomu zawartości azotu w glebie i uprawy konserwującej sprawiają, że z perspektywy całego gospodarstwa jest to opłacalne”.

Systemy wsparcia międzyplonu współfinansowane w ramach EFRROW, tak jak w opisanym czeskim przykładzie, nie tylko pomagają rolnikom uzyskać korzyści środowiskowe i gospodarcze, ale też są uważane za przewyższające podstawowe zasady dobrej kultury rolnej zgodnej z ochroną środowiska⁸ w odniesieniu do ochrony gleb. Gospodarstwa świadczące tego rodzaju usługi w zakresie ochrony środowiska w oparciu o gleby mogą zatem łatwiej spełnić wymogi zasady wzajemnej zgodności, co jest niezbędne do otrzymywania płatności bezpośrednich w ramach pierwszego filara wspólnej polityki rolnej.

„Metodą prób odkryliśmy, że najlepszy sposób kontrolowania erozji gleby polega na połączeniu międzyplonu z uprawą konserwującą.”

Michal Stanislav

8 Zasady dobrej kultury rolnej zgodnej z ochroną środowiska. Zob. dalsze szczegółowe informacje na stronie internetowej: http://ec.europa.eu/agriculture/envir/cross-compliance/index_en.htm.

Odtwarzanie lokalnych krajobrazów: wsparcie EFRROW w Szwecji generuje liczne korzyści dla rolników prowadzących gospodarstwa na wyspach, dzikiej fauny i flory oraz odwiedzających

Tradycyjne ekstensywne formy wypasu zwierząt gospodarskich mogą pomóc w utrzymaniu atrakcyjnych krajobrazów zawierających mozaikę użytków zielonych i terenów zalesionych. Takie krajobrazy pozwalają zachować cenne dziedzictwo lokalne i stanowią użyteczne atuty turystyczne.

© Anna-Karin Utbult Almkvist

Krajobrazy wiejskie odzwierciedlają tożsamość i zróżnicowanie wsi, a unijna polityka rozwoju obszarów wiejskich respektuje wartość europejskich krajobrazów. W ten sposób polityka ta uzupełnia cele zawarte w *Europejskiej Konwencji Krajobrazowej*⁹. Ta inicjatywa Rady Europy opiera się na założeniu, że krajobraz pełni „funkcje użyteczności publicznej w dziedzinach kultury, ekologii i spraw społecznych”. W konwencji uznano też, że krajobraz „stanowi (...) zasób sprzyjający działalności gospodarczej i że jego ochrona, a także gospodarowanie nim i związane z nim planowanie mogą przyczynić się do tworzenia miejsc pracy”.

PROW poszczególnych państw członkowskich zawierają różnorodne możliwości finansowania, które można wykorzystywać na potrzeby odtwarzania krajobrazów, ich ochrony i zarządzania nimi. Takie wsparcie zapewnia obywatelom UE korzystne usługi w zakresie ochrony środowiska i jest często realizowane poprzez działania ukierunkowane na rolnictwo i leśnictwo, ponieważ te dwa sposoby użytkowania gruntów wywierają duży wpływ na charakter krajobrazu.

Pomoc w ramach EFRROW ze szwedzkiego PROW pokazuje, w jaki sposób można świadczyć usługi w zakresie ochrony środowiska związane z krajobrazami. Przy takiej pomocy uwzględnia się środowiskowy wymiar krajobrazów jako cech siedlisk i ekosystemów.

Krajobrazy archipelagu

Szwedzkie archipelagi na Morzu Bałtyckim stanowią unikalny krajobraz złożony z wielu tysięcy wysp. Krajobraz ten był kształtowany przez stulecia w wyniku połączenia (trwających) polodowcowych zmian rzeźby terenu z tradycyjnymi wiejskimi źródłami utrzymania, takimi jak małe gospodarstwa rolne i rybołówstwo.

Anna-Karin Utbult Almkvist z *Krajowego Stowarzyszenia na rzecz Archipelagu Szwedzkiego*¹⁰ mówi: „krajowe i międzynarodowe znaczenie obszarów archipelagu związane z ich wartością przyrodniczą i kulturową, a także ich rolą jako obszarów rekreacyjnych. Wiele osób odwiedza te wyspy w poszukiwaniu nieskażonego środowiska lub niezamieszkanego terenów. Archipelag wywołuje nostalgię, ponieważ życie na nim kontrastuje ze stylem życia na kontynencie. Wyspy i ich krajobrazy stanowią nieodłączną część naszego dziedzictwa kulturowego, które musimy chronić, ale też rozwijać”.

„Krajobrazy archipelagu nadal są uzależnione od rolnictwa. W miejscach, w których porzucono gospodarstwa rolne, można zauważyć, że bardzo pielęgnowane środowisko może szybko zdziczeć. Jest to coś, czego pragniemy uniknąć, a wsparcie w ramach programu rozwoju obszarów wiejskich jest kluczowym narzędziem pomagającym nam utrzymać nasz tradycyjny krajobraz. Fundusze unijne są pomocne we wspieraniu opłacalności rolnictwa na wyspach i są dostępne również w przypadku prac związanych z odtwarzaniem siedlisk na obszarach o wysokiej wartości przyrodniczej”.

9 http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/heritage/Landscape/default_en.asp

10 <http://www.skargardarnasriksforbund.se/>

Dobry przykład takiego działania pochodzi z małej wyspy Gräsö, gdzie Inger Abrahamsson i Christer Westerberg zaczęli od gospodarstwa rolnego o powierzchni 30 ha, a obecnie dzierżawią kolejne 140 ha. Wsparcie w ramach obecnego i poprzedniego programu na rzecz rozwoju obszarów wiejskich wykorzystali na potrzeby rozbudowy swojego przedsiębiorstwa hodowlanego. Ich strategia biznesowa polega częściowo na odtwarzaniu tradycyjnych pastwisk, aby zapewnić więcej przestrzeni i paszy dla większej liczby zwierząt gospodarskich. W wyniku tych wysiłków uzyskali wyższe dochody i odtworzyli przybrzeżne łąki, które wcześniej pokryte były sosnami i świerkami.

„Przybrzeżne łąki służące jako pastwiska, takie jak te na wyspie Gräsö, są ważne dla ptactwa i są siedliskiem wielu gatunków roślin” – podkreśla pani Utbult Almkvist. „Rolnicy na archipelagu mogą wykorzystywać takie cechy środowiska jako narzędzie marketingowe do lepszej promocji swoich produktów, np. wysokiej jakości mięsa dostarczanego lokalnie z obszarów o wysokiej wartości przyrodniczej. Dodatkowo finansowanie na rzecz rozwoju obszarów wiejskich może doprowadzić do innych korzyści ekonomicznych, co może pomóc w poprawie konkurencyjności gospodarstw rolnych poprzez odtwarzanie pastwisk. Odtwarzanie krajobrazu pomoże również tworzyć miejsca pracy w lokalnych przedsiębiorstwach świadczących takie usługi, jak: kopanie rowów, wycinka drzew i transport”.

Znaczenie przykładu

„Przykład Inger Abrahamsson i Christera Westerberga pokazuje, że można utrzymać się z rolnictwa na wyspie. Może on pomóc w ograniczeniu problemów związanych z porzucaniem gruntów, a nawet wyludnieniem. Widzieliśmy również, w jaki sposób fundusze na rzecz rozwoju obszarów wiejskich można wykorzystać do ochrony krajobrazu na wyspach, które już nie są zamieszkałe. Działalność

© Anna-Karin Utbult Almkvist

Dbałość o nasze krajobrazy kulturowe zapewnia długoterminowe korzyści społeczno-gospodarcze i środowiskowe dla obszarów wiejskich.

ta przyczynia się do podniesienia wartości krajobrazu, a także do poprawy lokalnej gospodarki archipelagu”.

„Ludzie na małej wyspie Harstena korzystali kiedyś z ważnego pastwiska na wysepce Sandgärdet, lecz na wyspie Harstena zaprzestano aktywnej działalności rolnej około 50 lat temu. Łąki na Sandgärdet zarosły, a las leszczynowy zniknął. Obecnie jest to dobry przykład udanego zbiorowego podejścia do ochrony użytków rolnych. Program rozwoju obszarów wiejskich wykorzystano w połączeniu ze środkami pieniężnymi ze Światowego Funduszu na rzecz Przyrody i z regionalnego samorządu. W latach 2009–2012 dzięki poświęceniu lokalnej ludności wspólnym wysiłkiem przywrócono dawną wysoką wartość przyrodniczą wyspy”.

„Odtworzenie siedlisk łąkowych i leśnych na wyspie wymagało współpracy właścicieli gruntów, rolników i stowarzyszenia społeczności lokalnej. Niedługo osiągną oni swój cel, jakim jest przywrócenie siedliska do warunków odpowiednich do gospodarowania przez koszenie i wypas zwierząt gospodarskich. Było to korzystne dla wszystkich zainteresowanych stron, a także dla dzikiej fauny i flory”.

Obecnie na świeżo odtworzonych pastwiskach na wyspie Harstena można wypasać zwierzęta przy wsparciu w postaci płatności rolno-środowiskowych, które zapewniają długotrwałe możliwości, jeżeli chodzi o wspieranie utrzymywania wysokiej wartości krajobrazu archipelagu. „Uważamy, że to podejście jest bardzo opłacalne, ponieważ prowadzi do tworzenia tak wielu różnych towarów i usług społeczno-gospodarczych oraz środowiskowych. Bez wsparcia w ramach programu rozwoju obszarów wiejskich przywrócenie krajobrazów na takich wyspach jak ta i gospodarowanie nimi byłoby niemożliwe” – podsumowuje pani Utbult Almkvist.

„*Rolnicy z archipelagu mogą wykorzystywać właściwości środowiska do celów marketingowych.*”

Anna-Karin Utbult Almkvist

Rozwój w oparciu o wiele środków: włoscy rolnicy opracowują własny zintegrowany pakiet środków rolnośrodowiskowych i szkoleniowych

Konwencjonalne rodzaje podejścia do ekologizacji działalności rolniczej w przeszłości prowadziły do świadczenia usług w zakresie ochrony środowiska na poziomie poszczególnych gospodarstw, natomiast obecne rodzaje podejścia ukierunkowane są na całe obszary, uzupełniając szkolenia z zakresie umiejętności płatnościami rolnośrodowiskowymi na ich wdrażanie, co ma na celu uzyskanie wyników, które łatwo można wykorzystać na innych obszarach wiejskich Europy.

Synergii usług w zakresie ochrony środowiska można osiągnąć poprzez koordynację wsparcia w ramach EFRROW dla systemów rolnośrodowiskowych ze środkami PROW dotyczącymi szkolenia, które polegają na doradzaniu rolnikom w jak najlepszym wykorzystaniu dofinansowania rolnośrodowiskowego. Dostosowanie tego zintegrowanego podejścia do potrzeb konkretnego obszaru pozwala osiągnąć dodatkowe korzyści.

Terytorialna umowa rolnośrodowiskowa w dolinie Valdaso w włoskim regionie Marche stanowi interesujące studium przypadku dotyczące tego, w jaki sposób takie łączone podejście może prowadzić do wielu długotrwałych korzyści społeczno-ekonomicznych i środowiskowych. W tej umowie w dolinie Valdaso uczestniczy około 100 rolników. Francesco Vanni, ekspert udzielający porad na potrzeby tej umowy, wyjaśnia jej podstawowe elementy.

„Inicjatywa rolnośrodowiskowa w dolinie Valdaso jest skoncentrowana na ograniczeniu stosowania agrochemikaliów takich jak toksyczne pestycydy. Obszar docelowy jest obszarem wrażliwym pod względem ochrony środowiska, który obejmuje wiele sadów, gdzie ochrona przed szkodnikami jest dla sadowników koniecznością z handlowego punktu widzenia. Inicjatywa w ramach PROW polega na zachęcaniu rolników do stosowania alternatywnych i zintegrowanych technik ochrony przed szkodnikami opartych na stosowaniu metod »zakłócania rozrodu«. Terytorialna umowa rolnośrodowiskowa

w dolinie Valdaso obejmuje również inne formy zrównoważonego rolnictwa, które przyczyniają się do ochrony jakości gleby, jak również kontroli stosowania nawozów”.

„Umowa ta okazała się skuteczna, ponieważ została zaprojektowana jako spójna inicjatywa, w ramach której połączono płatności rolnośrodowiskowe z programem rozwijania umiejętności przeznaczonym dla rolników korzystających z tych płatności. Regionalne usługi doradcze dla gospodarstw rolnych służą rozwijaniu umiejętności poprzez wizyty w gospodarstwach i warsztaty”.

„Podczas szkolenia wyjaśniano sposób działania metod zakłócania rozrodu oraz znaczenie stosowania tego rodzaju podejścia na poziomie terytorialnym. Doradcy pomagają także rolnikom w mierzeniu skutków ich działań pod względem redukcji ilości pozostałości toksycznych w ich uprawach. To z kolei jest pomocne w sprzedawaniu owoców jako produktów wysokiej jakości”.

Zintegrowane korzyści

Gianfranco Vagnoni jest jednym z rolników uczestniczących w terytorialnej umowie rolnośrodowiskowej. Produkuje owoce pochodzące z sadu o powierzchni 5,5 ha, a także prowadzi winnicę i uprawia zboża. Mówi on: „uczestniczyłem w oryginalnym programie pilotażowym na potrzeby terytorialnej umowy rolnośrodowiskowej i chciałem

© Gianfranco Vagnoni

przystąpić do tej umowy, ponieważ rozumiałem, że dzięki zaangażowaniu większej liczby gospodarstw będziemy mogli uzyskać znaczniejsze korzyści”.

„Metody zakłócania rozrodu są najskuteczniejsze wtedy, gdy prowadzone są wspólnie w skali danego terytorium. Sprawdzają się również na poziomie gospodarstwa, ale oczywiście jeśli moi sąsiedzi stosują takie same podejście do ochrony przed szkodnikami jak ja, to moje rośliny są mniej narażone na ataki szkodników, które przemieszczają się z gruntów położonych obok moich”.

„Musieliśmy nauczyć się, jak korzystać z tej nowej techniki, a więc uwzględnienie szkolenia w projekcie terytorialnej umowy rolnośrodowiskowej było posunięciem bardzo pragmatycznym i rozsądnym. Szkolenie pomogło nam także we wprowadzeniu nowych praktyk rolniczych, które służą ograniczeniu stosowania innych agrochemikaliów. Podczas szkolenia wyjaśniono, na czym polega uprawa odpowiedniego rodzaju upraw osłonowych mająca na celu dalszą poprawę stanu środowiska w gospodarstwie rolnym”.

„Innym ważnym powodem, dla którego umowa ta dobrze się sprawdza w naszym przypadku, jest to, że wszyscy rolnicy uczestniczący w umowie mogli spotykać się i wymieniać doświadczenia w zakresie stosowania tego systemu ochrony przed szkodnikami oraz ograniczenia ilości stosowanych chemikaliów. Im częściej spotykamy się i rozmawiamy, tym więcej podejmujemy wspólnych działań”.

Mówiąc to, Francesco Vanni zauważa: „w wielu przypadkach odpowiednie strategie gospodarowania gruntami zależą nie tylko od bodźców ekonomicznych dla podmiotów zarządzających gruntami, lecz także od innych czynników, w większym stopniu związanych z motywacją, nastawieniem i umiejętnościami rolników”.

„Doprowadzenie do zbliżenia rolników tak, aby wspólnie pracowali dla dobra wspólnego terytorium, powoduje pozytywne sprzężenie zwrotne, które może prowadzić do innych form korzystnej współpracy i opłacalnego rozwoju obszarów wiejskich. Dzięki temu terytorialnemu i zintegrowanemu podejściu do korzystania ze współfinansowania w ramach EFRROW możliwe jest zatem nie tylko świadczenie usług w zakresie ochrony środowiska, lecz również synergia możliwości gospodarczych i społecznych. Byłoby to trudne

Aby zwiększyć skuteczność wdrażania PROW, można opracować uzupełniające wsparcie szkoleniowe i włączyć je do terytorialnych programów rolnośrodowiskowych.

do osiągnięcia przy bardziej tradycyjnym podejściu, skoncentrowanym na praktykach gospodarowania gruntami przyjętych na poziomie poszczególnych gospodarstw”.

Wyciągnięte wnioski

„Wnioski z terytorialnej umowy rolnośrodowiskowej w dolinie Valdaso są istotne dla innych części Włoch i Europy. Wnioski te w szczególności dotyczą korzyści płynących z zaangażowania lokalnych zainteresowanych stron na wczesnym etapie procesu projektowania takich wspólnych strategii rolnośrodowiskowych. Może to być pomocne w szerzeniu wiedzy na poziomie terytorialnym i prowadzić do zwiększenia skuteczności i trwałości proponowanych strategii”.

„Ponadto zintegrowana realizacja środków, którą widać na przykładzie umowy w Valdaso, z powodzeniem promuje zaangażowanie rolników w świadczenie usług w zakresie ochrony środowiska. Podmioty zarządzające gruntami mogą uznać to za bardziej atrakcyjne rozwiązanie niż obowiązkowe uzgodnienia dotyczące zasady wzajemnej zgodności¹¹, zważywszy, że jego wyniki pod względem ukierunkowania systemów intensywnej produkcji rolnej na metody bardziej ekologiczne są równie dobre”.

„Wiele zainteresowanych stron z zadowoleniem przyjęłoby większą innowacyjność w opracowywaniu narzędzi służących wdrażaniu priorytetów wspólnej polityki rolnej w zakresie ekologiczacji. Zintegrowane narzędzia terytorialne takie jak przykład terytorialnej umowy rolnośrodowiskowej w dolinie Valdaso potwierdzają, że zdecentralizowane i oddolne systemy dobrze się sprawdzają i prowadzą do osiągnięcia dobrych wyników”.

„Zauważyłem, że teraz, gdy nie mam kontaktu z tak wieloma chemikaliarni, czuję się fizycznie zdrowszy; również sytuacja mojego przedsiębiorstwa uległa poprawie, gdyż zmiana podejścia pozwoliła mi na znaczące oszczędności.”

Gianfranco Vagnoni

11 http://ec.europa.eu/agriculture/envir/cross-compliance/index_en.htm

Poprawa jakości powietrza: duńska chlewnia wprowadza nową technologię oczyszczania powietrza

W niektórych częściach obszarów wiejskich Europy rolnictwo powodowało problemy jakości powietrza. W ramach EFRROW dostępne jest wsparcie, które ma wspomagać rolników w inwestowaniu w technologie zmniejszające ryzyko zanieczyszczenia powietrza.

© Tim Hudson

Czyste powietrze jest niezbędne dla naszego zdrowia, a także dla zdrowia w pełni funkcjonalnego środowiska. Kwestia jakości powietrza jest bardzo ważna dla wielu obywateli europejskich. UE przeprowadza obecnie *przeгляд*¹² swojej polityki dotyczącej powietrza, aby zaktualizować strategię tematyczną dotyczącą zanieczyszczenia powietrza i program „Czyste powietrze dla Europy” (CAFE). Wspomniany przegląd polityki dotyczącej powietrza, który zakończy się w 2013 r., będzie ukierunkowany na działania, które wspomagają obszary wiejskie w przyczynianiu się do realizacji celów UE w odniesieniu do świadczenia usług w zakresie ochrony środowiska związanych z powietrzem.

Na potrzeby aktualizacji polityki UE można wykorzystywać dane z *Europejskiego Rejestru Uwalniania i Transferu Zanieczyszczeń*¹³ (europejski PRTR). Narzędzie to służy monitorowaniu emisji z różnych sektorów przemysłu i pozwala na analizę tendencji w zakresie jakości powietrza, aby określić obszary, w których dokonuje się postępów, a także obszary, w których należy kontynuować prace w celu ochrony jakości powietrza.

W ramach europejskiego PRTR monitoruje się emisje ze źródeł rolniczych. W niektórych regionach Europy rolnictwo przyczyniało się do obniżenia jakości powietrza. W szczególności gospodarstwa hodowlane mogą być źródłem zanieczyszczeń powietrza, takich jak: cząstki pyłów, mikroorganizmy i gazy, w tym amoniak i dwutlenek węgla. Wszystkie te zanieczyszczenia mogą być szkodliwe dla dobrostanu pracowników rolnych, zwierząt gospodarskich i otaczających obszarów.

Państwa członkowskie doceniają możliwości, jakie EFRROW oferuje pod względem pomocy rolnikom w rozwiązywaniu problemów związanych z jakością powietrza. Nagrodzony przykład takiego działania można znaleźć w Danii, gdzie dofinansowanie w ramach EFRROW wykorzystano do sfinansowania budowy nowoczesnej, niskoemisyjnej chlewni.

Innowacyjność środowiskowa

Jørgen Berth jest hodowcą zwierząt gospodarskich z Randers w Jutlandii Środkowej, w Danii. Gospodaruje na około 100 ha gruntów, gdzie hoduje zarówno trzodę chlewną, jak i bydło. Szkody, jakie burza wyrządziła jego głównemu budynkowi chlewni, sprawiły, że pan Berth zaczął myśleć o nowym typie chlewni. Jako zapalony inżynier rolnictwa był zainteresowany zaprojektowaniem chlewni, w której można byłoby wykorzystać i połączyć szereg innowacyjnych technologii w celu zwiększenia konkurencyjności działalności. Zostałoby to osiągnięte przez zmniejszenie ogólnych kosztów związanych z energią i ograniczenie wykorzystania innych zasobów.

Pan Berth był także świadomy znaczenia wykazania sposobu, w jaki jego projekt budynku inwentarskiego charakteryzującego się niskim oddziaływaniem na środowisko mógłby stanowić model dobrych praktyk dla innych gospodarstw w gminie Randers, która jest uznana za obszar wrażliwy pod względem ochrony środowiska.

Przy budowie nowej chlewni pana Bertha wykorzystano pomoc finansową z duńskiego PROW. Budowa wiązała się z odpowiednimi inwestycjami w procedury gospodarowania gnojowicą (w tym nowoczesny system zakwaszania gnojowicy) i innowacyjne podejście

12 http://ec.europa.eu/environment/air/review_air_policy.htm

13 <http://prtr.ec.europa.eu/>

do chłodzenia, obiegu i oczyszczania powietrza. Szczególną uwagę poświęcono dopilnowaniu, aby technologie te w maksymalnym stopniu przyczyniały się do osiągnięcia korzyści pod względem spełnienia norm dobrostanu zwierząt i pracowników.

Pan Berth dobrze wykorzystał dofinansowanie z EFRROW – zrealizował swój innowacyjny projekt zrównoważonego procesu produkcji rolnej. Ani systemy gospodarowania gnojowicą, ani systemy kontroli powietrza nie były wcześniej sprawdzone, lecz projekt pana Bertha zdobył później najwyższą nagrodę w konkursie dotyczącym technologii środowiskowej, zorganizowanym przez duńską Radę ds. Rolnictwa i Żywności. Sędziowie byli szczególnie pod wrażeniem kreatywności, z jaką pan Berth opracował swój projekt, chwalili go również za podjęcie ryzyka związanego z tak innowacyjnym podejściem do ochrony środowiska.

Przemawiając na ceremonii wręczenia nagród, pan Berth powiedział: „Jako po części rolnik i po części inżynier wykorzystałem moje wcześniejsze doświadczenie w przemyśle w rozwijaniu mojej działalności. Nagroda dla mojego budynku inwentarskiego charakteryzującego się niskim oddziaływaniem na środowisko dowodzi, że sektor rolnictwa ceni innowacyjność”.

Kontrola jakości powietrza

Korzyści w zakresie jakości powietrza, tj. ograniczenie zapachów i dostarczanie czystego powietrza, jakie wynikają z tego projektu w ramach EFRROW, dają znaczne możliwości powielania tego rozwiązania w innych częściach Europy. Dalsze szczegóły na temat różnych systemów technicznych zastosowanych w chlewni o niskim oddziaływaniu na środowisko są opisane na [stronie internetowej projektu](#)¹⁴.

Wyjaśniono tam, w jaki sposób w całym budynku osiągnięto poprawę jakości powietrza w pomieszczeniach przy zastosowaniu różnych procesów ekstrakcji. Jednym z rozwiązań jest zautomatyzowany system kierujący całe powietrze wylotowe przez filtry, aby ograniczyć stężenie amoniaku i inne emisje zapachowe. Dzięki temu procesowi można usunąć z powietrza do 95% pyłów i niebezpiecznych związków oraz zlikwidować charakterystyczny zapach chlewni, który może być czasami przyczyną problemów w relacjach w obrębie społeczności.

Bardziej innowacyjne rozwiązania, takie jak zrównoważony środowiskowo budynek inwentarski pana Bertha, mogą pomóc w zwiększeniu pozytywnego wkładu rolnictwa w usługi w zakresie ochrony środowiska związane z jakością powietrza. Przykład omawianego projektu uwydatnia możliwość wykorzystania dofinansowania z EFRROW do tego celu.

EFRROW wspiera innowacje w rozwoju obszarów wiejskich, co może przyczynić się do zwiększenia podaży usług obszarów wiejskich w zakresie ochrony środowiska.

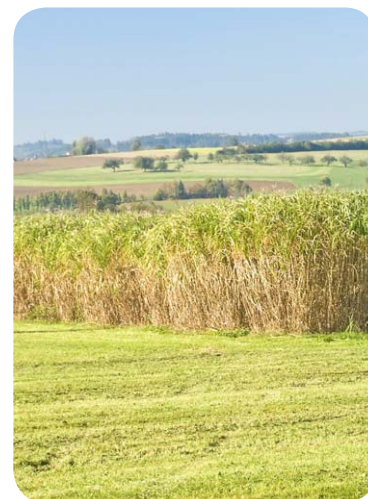
„Nagroda dla mojego budynku inwentarskiego charakteryzującego się niskim oddziaływaniem na środowisko dowodzi, że sektor rolnictwa ceni innowacyjność.”

Jørgen Berth

© Jørgen Berth

Zintegrowane działania w dziedzinie klimatu: francuska LGD pokazuje potencjał obszarów wiejskich pod względem pomocy w regulowaniu czynników prowadzących do zmiany klimatu

© 123rf

Wspólne podejście, innowacyjność i współpraca transnarodowa to trzy aspekty metodyki LEADER, które wielu beneficjentów EFRROW może wykorzystywać do świadczenia usług w zakresie ochrony środowiska w ramach projektów na rzecz rozwoju obszarów wiejskich pilotowanych przez społeczność lokalną.

Metodyka LEADER już od dwudziestu lat stanowi istotny element podejścia UE do rozwoju obszarów wiejskich i pozwoliła uzyskać dobre wyniki pod względem świadczenia różnych rodzajów usług w zakresie ochrony środowiska. Na obszarach wiejskich w Europie istnieje ponad 2 000 lokalnych grup działania (LGD) LEADER, przy czym wiele z nich uwzględnia cele środowiskowe w swoich lokalnych strategiach rozwoju.

Większość LGD świadczy usługi w zakresie ochrony środowiska, wykorzystując dofinansowanie ze względnie małej części całego budżetu EFRROW. Wprowadzanie LEADER od 2007 r. jako głównego komponentu poziomego wszystkich PROW daje jednak LGD możliwości poprawy dostępu do środków pieniężnych z różnych części pakietu narzędzi zarządzania finansami EFRROW. Może to umożliwić poprawę podaży usług w zakresie ochrony środowiska wspieranych w ramach EFRROW i rozszerzyć korzyści, jakie daje LEADER, na większą grupę beneficjentów w obszarach rolnictwa, leśnictwa i ochrony środowiska.

Działania w dziedzinie klimatu

Działania w zakresie środowiska skupione na pomocy lokalnym społecznościom w dostosowaniu się do skutków zmiany klimatu lub na łagodzeniu tych skutków stanowią obszar, w który zaangażowane są LGD na obszarach wiejskich w całej Europie. Odzwierciedla to ich oddolną zdolność do opracowywania i wdrażania lokalnych inicjatyw dotyczących zmiany klimatu. Wyniki prac francuskiej LGD zaangażowanej we wspieranie usług w zakresie ochrony środowiska w sektorze rolnictwa stanowią dobry przykład projektu ukierunkowanego na

działania w dziedzinie klimatu, przy którego realizacji można wykorzystać LEADER.

Do podobnych przykładów należy projekt bretońskiej LGD Sud du Pays de Saint-Brieuc, będący interesującą inicjatywą w zakresie pomocy rolnikom w koordynowaniu wymiany gruntów w celu ograniczenia kosztów transportu i oddziaływania ruchu drogowego na środowisko. Inny przykład działań LGD ilustruje sposób, w jaki transfer wiedzy przez wymianę transnarodową z wykorzystaniem LEADER może pomóc gospodarstwu rolnym w różnicowaniu działalności w kierunku dostarczania biopaliw do elektrowni wykorzystujących odnawialne źródła energii. Kolejny projekt pochodzący z tej części Bretanii pokazuje, w jaki sposób innowacyjność w chowie zwierząt gospodarskich może prowadzić do oszczędności energii, obniżenia kosztów oraz ograniczenia emisji.

Gospodarowanie gruntami

Choć cele projektu LGD w zakresie wymiany gruntów były w większym stopniu związane z oszczędnością kosztów i czasu dla rolników, to projekt ten pomaga też ograniczyć lokalne zużycie energii, co w skali globalnej ma pozytywny wpływ na osiąganie celów działania w dziedzinie klimatu. W zarządzaniu tym projektem uczestniczyła izba rolnicza departamentu Côtes d'Armor.

Początkowo LGD wykorzystwała współfinansowanie w ramach EFRROW na zbadanie i określenie możliwości wymiany działek rolnych między gospodarstwami rolnymi. Wyniki wykazały, że większość gruntów rolnych danego gospodarstwa znajdowała się w promieniu

dwóch kilometrów od niego, ale znacząca część terenów znajdowała się w odległości co najmniej pięciu kilometrów.

Na lokalnym obszarze zainteresowanie projektem szybko wzrosło. W sesjach informacyjnych zorganizowanych w ramach projektu LEADER uczestniczyło 50 rolników. Potwierdzili oni swoje zainteresowanie koncepcją wymiany gruntów i pomogli zespołowi odpowiedzialnemu za projekt w określeniu szeregu pytań technicznych, które wymagały odpowiedzi, takich jak dotyczące kwot produkcji i płatności bezpośrednich.

Wraz z rozrastaniem się projektu utworzono obecnie grupę ds. wymiany. Oferowane są także usługi (oraz narzędzia) doradcze, które służą ułatwianiu zawierania dobrowolnych porozumień między użytkownikami gruntów, co prowadzi do oszczędności energii oraz umożliwia świadczenie innych usług w zakresie ochrony środowiska.

Transnarodowa wiedza specjalistyczna

Uprawy energetyczne zapewniają alternatywę dla paliw kopalnych i mogą przyczynić się do osiągnięcia celów UE w zakresie łagodzenia zmiany klimatu. LGD Sud du Pays de Saint-Brieuc zachęca rolników do rozważenia wprowadzenia upraw energetycznych jako ekologicznej możliwości zróżnicowania działalności. Jednym z rolników uczestniczących w projekcie jest Jean-François Courcoux z Plaintel. Otrzymał on wsparcie LGD na zbadanie potencjału uprawy miskantu jako biopaliwa, a uzyskane przez niego wyniki były inspirujące.

Odnosząc się do wyników projektu LEADER, pan Courcoux zauważa: „produkcja miskantu jest prosta i wymaga tylko ograniczonych nakładów w porównaniu z innymi uprawami. Roślina po roku osiąga wysokość dwóch metrów i w trzecim roku rośnie do czterech metrów. W ciągu roku każdy hektar tej uprawy energetycznej pochłania 36 ton dwutlenku węgla. Można ją ponadto wykorzystać w formie wiórów lub granulatu opałowego, a także przetworzyć w etanol”.

LEADER zapewnia wsparcie w zakresie rozwijania takiej wiedzy i LGD obecnie wykorzystuje fundusze transnarodowe do wymiany wiedzy specjalistycznej z rolnikami rumuńskimi. Projekt współdziałania EFRROW jest realizowany wraz z partnerami z regionu Tara Oltului i stanowi część inicjatywy na rzecz identyfikacji odmian roślin energetycznych, które są najlepiej dostosowane do lokalnego klimatu i warunków agronomicznych w Rumunii.

„ W ciągu roku każdy hektar tej uprawy energetycznej pochłania 36 ton dwutlenku węgla. ”

Jean-François Courcoux

Metodyka LEADER jest metodyką „poziomą”, którą można wykorzystać do świadczenia usług w zakresie ochrony środowiska z wykorzystaniem funduszy z różnych osi EFRROW.

Efektywność energetyczna

Trzeci przykład projektu LGD pokazuje inną kluczową cechę LEADER, a mianowicie innowacyjność, dzięki której można w szerszym stopniu świadczyć usługi w zakresie ochrony środowiska związane z EFRROW. Wspieranie innowacji na obszarach wiejskich jest podstawą metodyki LEADER. Jacques Boishardy, hodowca trzody chlewnej z terytorium LGD Sud du Pays de Saint-Brieuc, pokazał, w jaki sposób wsparcie można wykorzystać do poprawy efektywności energetycznej w budynkach inwentarskich.

W ramach innowacyjnego projektu pana Boishardy'ego wprowadzono system gospodarowania gnojowicą, który zmniejsza zawartość amoniaku w gnojowicy, a tym samym obniża koszty oczyszczania powietrza. Aby jeszcze bardziej zmniejszyć ślad środowiskowy budynku zainstalowano solidną izolację. W rezultacie osiągnięto oszczędności energii wynoszące 99,6% dla ogrzewania i 75% dla wentylacji. Wystarczy powiedzieć, że budynek ten prawie nie zużywa energii elektrycznej. Przewodniczący tej LGD, Marc Le Fur, tak skomentował projekt: „wyjątkowa efektywność energetyczna budynku jest połączona z lepszym zdrowiem zwierząt i lepszymi warunkami codziennej pracy rolnika”.

Jakość wody: inwestycje w gospodarowanie nawozem naturalnym ograniczają ryzyko zanieczyszczenia łotewskich źródeł wody

© Tim Hudson

Europejskie obszary wiejskie mogą zapewniać obfite dostawy słodkiej wody wysokiej jakości, a jest to podstawowa usługa w zakresie ochrony przyrody, którą współfinansowanie w ramach EFRROW pomaga podtrzymać poprzez m.in. inwestycje w modernizację gospodarstw rolnych.

Woda jest podstawą życia. EFRROW pomaga chronić jakość zaopatrzenia w wodę w Europie, która w większości pochodzi z obszarów wiejskich państw członkowskich. Wsparcie EFRROW na rzecz jakości wody jest dostępne z różnych budżetów w ramach PROW, w tym tych, które dotyczą jakości życia, zarządzania środowiskowego i konkurencyjności gospodarki wiejskiej.

Rolnictwo jest sektorem, który ma istotny wpływ na podaż usług w zakresie ochrony środowiska związanych z jakością wody, ponieważ nasze gospodarstwa rolne zużywają około jednej trzeciej całej wody wykorzystywanej w Europie.

Komisja Europejska przygotowała *plan ochrony wód w Europie*¹⁵, w którym zachęca rolników do bardziej racjonalnego i ekologicznego korzystania z naszych zasobów wody. Propozycje zawarte w tym planie przyczyniły się do procesu reformy wspólnej polityki rolnej; ma on również wzmocnić znaczenie reszty obowiązującego prawodawstwa UE. Do tego prawodawstwa należy dyrektywa azotanowa. Będzie ono nadal w znacznym stopniu kształtować europejską działalność rolniczą.

Obowiązująca od 1991 r. *dyrektywa azotanowa* UE¹⁶ była jednym z pierwszych znaczących rozwiązań na rzecz ochrony jakości wody. Stanowi ona część pakietu rozporządzeń promowanych w *ramowej dyrektywie wodnej*¹⁷ i ma zastosowanie we wszystkich sektorach przemysłu UE.

W dyrektywie azotanowej szczególną uwagę poświęcono wspieraniu przyjmowania dobrych praktyk rolnych, aby zapobiec zanieczyszczeniu wód podziemnych i powierzchniowych przez azotany pochodzenia rolniczego. W związku z wymogami tej dyrektywy w wielu gospodarstwach rolnych wprowadzono usprawnienia i nadal pozostaje ona istotną siłą napędową przemian.

Państwa członkowskie wciąż tworzą zachęty, aby wspomagać przechodzenie na praktyki rolnicze bardziej zrównoważone pod względem ochrony środowiska, a PROW są kluczowym narzędziem w tym zadaniu. Na przykład na Łotwie PROW obejmuje wsparcie finansowe działań na rzecz modernizacji gospodarstw rolnych, które mają na celu ochronę środowiska i „realizację celów określonych w dyrektywie azotanowej”. Gospodarstwa hodowlane są traktowane priorytetowo w przypadku tego rodzaju wsparcia PROW, które można wykorzystać na pokrycie kosztów modernizacji systemów wodociągowych i kanalizacyjnych, a także wyposażenia i maszyn na potrzeby oczyszczania ścieków.

Modernizacja gospodarstwa rolnego

Beneficjentem takiego dofinansowania w ramach EFRROW jest Uldis Kirsis, który prowadzi rodzinne gospodarstwo w łotewskiej gminie Brocēni. Założył on swoje gospodarstwo w 1994 r., posiadając zaledwie cztery krowy i 150 ha gruntów; od tamtej pory rozwinął swoje przedsiębiorstwo do powierzchni ok. 1 300 ha gruntów. Obecnie posiada też 700 sztuk bydła, w tym stado bydła mlecznego liczące 350 krów.

15 http://ec.europa.eu/environment/water/blueprint/index_en.htm

16 http://ec.europa.eu/environment/water/water-nitrates/index_en.html

17 http://ec.europa.eu/environment/water/water-framework/info/intro_en.htm

Przedsiębiorstwo hodowlane tego rozmiaru wytwarza dużą ilość nawozu naturalnego, która może stanowić poważne zagrożenie dla środowiska, jeżeli gospodarowanie nawozem odbywa się w niewłaściwy sposób. **Nitryfikacja**¹⁸ cieków wodnych pozostaje potencjalnym zagrożeniem ze strony gospodarstw mleczarskich i pozostałych rodzajów gospodarstw. Pan Kirsis zajął się jednak tym problemem przy pomocy dofinansowania w ramach EFRROW.

Otrzymał on z funduszy PROW pomoc na realizację planu modernizacji gospodarstwa, który obejmował instalację nowej infrastruktury gospodarowania nawozem naturalnym. Mówiąc o kontekście swojego projektu PROW, pan Kirsis wyjaśnia: „Do 2008 r. trzymaliśmy nasze bydło w starych budynkach inwentarskich w stylu radzieckim, ale w przypadku tych obiektów istniał problem ze spełnieniem nowoczesnych norm środowiskowych. Stare obory były również niezbyt opłacalne, ponieważ ich prowadzenie i utrzymanie było kosztowne. W rezultacie możliwości dalszego rozwoju gospodarstwa rolnego były ograniczone, dlatego przygotowaliśmy plan rozwoju obejmujący budowę nowej, większej obory dla bydła, która miała być efektywniejsza i korzystniejsza dla środowiska”.

„Nasz plan modernizacji gospodarstwa obejmował wprowadzenie nowego systemu gospodarowania na potrzeby usuwania i składowania nawozu naturalnego. Miało to zasadnicze znaczenie. Opracowaliśmy projekt zgodnie z łotewskimi przepisami dotyczącymi ochrony środowiska oraz zagospodarowania ścieków z budynków inwentarskich”.

Dofinansowanie w ramach EFRROW pan Kirsis wykorzystał do częściowego sfinansowania inwestycji w nowy obiekt mleczarski wyposażony w nowoczesną dojkarkę i energooszczędny system chłodzenia wody pitnej, zapewniający jednocześnie więcej przestrzeni dla dodatkowego bydła i lepsze warunki dobrostanu zwierząt.

Wyspecjalizowany system gospodarowania nawozem naturalnym obejmował instalację systemu rur do usuwania oraz bezpiecznego transportowania nawozu z zagród dla bydła do nowego zbiornika na gnojówkę o pojemności umożliwiającej przechowywanie takiej ilości nawozu, jaka jest wytwarzana w gospodarstwie rolnym w ciągu siedmiu miesięcy. Dodatkowo projekt PROW był pomocny w sfinansowaniu wyposażenia stosowanego przy przeniesieniu nawozu naturalnego ze zbiornika do specjalistycznych ciężarówek, które rozrzucają go na polach.

Wsparcie w ramach EFRROW pomaga usprawnić przestawienie systemów agrarnych na praktyki bardziej zasobooszczędne i zrównoważone pod względem ochrony środowiska.

„Nasz projekt rozwoju przedsiębiorstwa pomógł zwiększyć naszą zdolność magazynowania dużych ilości nawozu naturalnego, a tym samym ograniczyć ryzyko zanieczyszczenia środowiska. Projekt ten ogromnie wpłynął też na naszą marżę zysku, ponieważ zwiększył efektywność dojenia i wydajność naszych pracowników” – zauważył pan Kirsis i dodał: „Państwowe służby żywności i weterynaryjne potwierdziły, że jakość wody na terenie naszego gospodarstwa jest zgodna z przepisami krajowymi. Jesteśmy zadowoleni z wyników projektu modernizacji naszego gospodarstwa rolnego”.

Wkład polityki

Projekty PROW takie jak przykład przytoczony tu przez pana Kirsisa pokazują, w jaki sposób można ukierunkować wsparcie w ramach EFRROW, aby osiągnąć na poziomie lokalnym korzystny wkład w nadrzędne priorytety unijnej polityki.

Tym samym inwestycje w działania na rzecz modernizacji gospodarstw rolnych mogą umożliwić świadczenie ważnych usług w zakresie ochrony środowiska, które pomagają chronić wody Europy i wspierają państwa członkowskie w dążeniu do wdrożenia prawodawstwa UE związanego z wodą, np. ramowej dyrektywy wodnej i dyrektywy azotanowej.

„Opracowaliśmy nasz projekt zgodnie z łotewskimi przepisami dotyczącymi ochrony środowiska oraz zagospodarowania ścieków z budynków inwentarskich.”

Uldis Kirsis

© Andris Patups

Ochrona dziedzictwa kulturowego: chów zwierząt gospodarskich przyczynia się do ochrony krajobrazu skamieniałego lasu w Grecji

Zapewnienie dofinansowania w ramach EFRROW w celu zwiększenia konkurencyjności unijnych gospodarstw rolnych lub podtrzymania rentowności rolnictwa na obszarach nacechowanych naturalnymi utrudnieniami może mieć korzystne efekty mnożnikowe dla obszarów wiejskich, w tym pod względem ochrony cennych krajobrazów.

Ochrona spuścizny krajobrazowej jest jednym z rodzajów usług w zakresie ochrony środowiska, które są świadczone dzięki wsparciu projektu w ramach EFRROW. Dbanie o krajobrazy, które stanowią przydatne atuty dla różnych rodzajów przedsięwzięć wiejskich, szczególnie tych działających w sektorze turystyki, daje korzyści społeczno-ekonomiczne i środowiskowe.

Grecja jest krajem, w którym pod względem utrzymywania jakości życia i wspierania rozwoju duża część gospodarki wiejskiej jest zależna od dochodów z turystyki. Dotyczy to zwłaszcza wielu społeczności wyspiarskich, przy czym na wyspach greckich znajdują się niektóre z najpopularniejszych ośrodków turystycznych w Europie.

Lesbos na Morzu Egejskim jest taką właśnie wyspą, gdzie turystyka stanowi podstawę istnienia wielu miejsc pracy i funkcjonowania lokalnych obiektów. Wsparcie w ramach EFRROW wykorzystywane jest tu w sposób przyczyniający się do ochrony tradycyjnego krajobrazu, a tym samym do świadczenia usług w zakresie ochrony środowiska, które przynoszą również ważne korzyści ekonomiczne.

Wartość krajobrazów

Na wyspie Lesbos znajduje się tradycyjny krajobraz cieszący się międzynarodowym uznaniem – starożytny „skamieniały las”. Ten ogromnie ceniony element historii naturalnej jest co roku odwiedzany przez około 70 000 turystów, a liczne przedsięwzięcia wiejskie w okolicy wykorzystwały możliwości rozwoju, jakie daje taki ruch turystyczny.

Setki skamieniałych drzew tworzą na Lesbos krajobraz skamieniałego lasu. Drzewa te 20 milionów lat temu przykrył materiał wulkaniczny i skamieniały one na miejscu. Ten krajobraz z kawałkami pni drzew, gałęziami, korzeniami, nasionami i liśćmi, a także skamieniałymi kośćmi zwierząt jest chroniony jako krajowy pomnik przyrody. Krajobraz ten należy do Europejskiej *sieci geoparków*¹⁹ i od 2004 r. jest częścią *światowej sieci geoparków UNESCO*²⁰. Około 16 600 ha tego tradycyjnego krajobrazu wyznaczono jako obszar *Natura 2000*²⁰.

Głównym źródłem zatrudnienia miejscowej ludności jest oprócz turystyki rolnictwo. Praktyki gospodarki rolnej w okolicach krajobrazu skamieniałego lasu pomagają utrzymać ogólną strukturę i wygląd tego obszaru.

Jak w całej Europie, tradycyjne praktyki rolne na Lesbos mają duże znaczenie dla ochrony charakterystycznej, atrakcyjnej, starodawnej scenarii tej wyspy. Ochrona przyszłości rolnictwa na Lesbos pomaga zatem jednocześnie chronić ważne cechy krajobrazu. W celu zachowania źródeł utrzymania gospodarstw na obszarze wokół skamieniałego lasu wykorzystuje się wiele różnych środków EFRROW.

Środki te ukierunkowane są na podniesienie konkurencyjności lokalnego rolnictwa. W ich ramach oferowane są także płatności zachęcające rolników do nieporzucania niedochodowych gruntów. Porzucanie gruntów rolnych może mieć poważne negatywne skutki, ponieważ po zaprzestaniu stosowania praktyk rolnych przez rolników okoliczne tereny często zarastają i tracą swój dawny charakter. W wyniku zmiany w strukturze użytkowania gruntów może również dojść do utraty siedlisk i spadku różnorodności biologicznej.

© Assoc. Professor Nikolas Zouras

19 <http://www.europeangeoparks.org/>

20 <http://www.unesco.org/new/en/natural-sciences/environment/earth-sciences/geoparks/>

21 http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/index_en.htm

Naturalne utrudnienia

Dofinansowanie z EFRROW jest uwzględnione w PROW większości państw członkowskich w przypadku środków mających wspomagać zapobieganie porzucaniu gruntów rolnych na obszarach, które są sklasyfikowane jako cechujące się naturalnymi utrudnieniami (np. w strefach wyżynnych, suchych, wilgotnych lub niezbyt żyznych). Na te środki w ramach PROW przeznaczony jest ogółem jeden z najwyższych odsetków całkowitego budżetu EFRROW na poziomie UE.

Teren wokół skamieniałego lasu na Lesbos kwalifikuje się do wsparcia w postaci płatności z PROW, które rekompensują przedsiębiorstwom rolnym dodatkowe koszty związane z gospodarowaniem gruntami charakteryzującymi się naturalnymi utrudnieniami spowodowanymi występowaniem gleb suchych i wyżynnych.

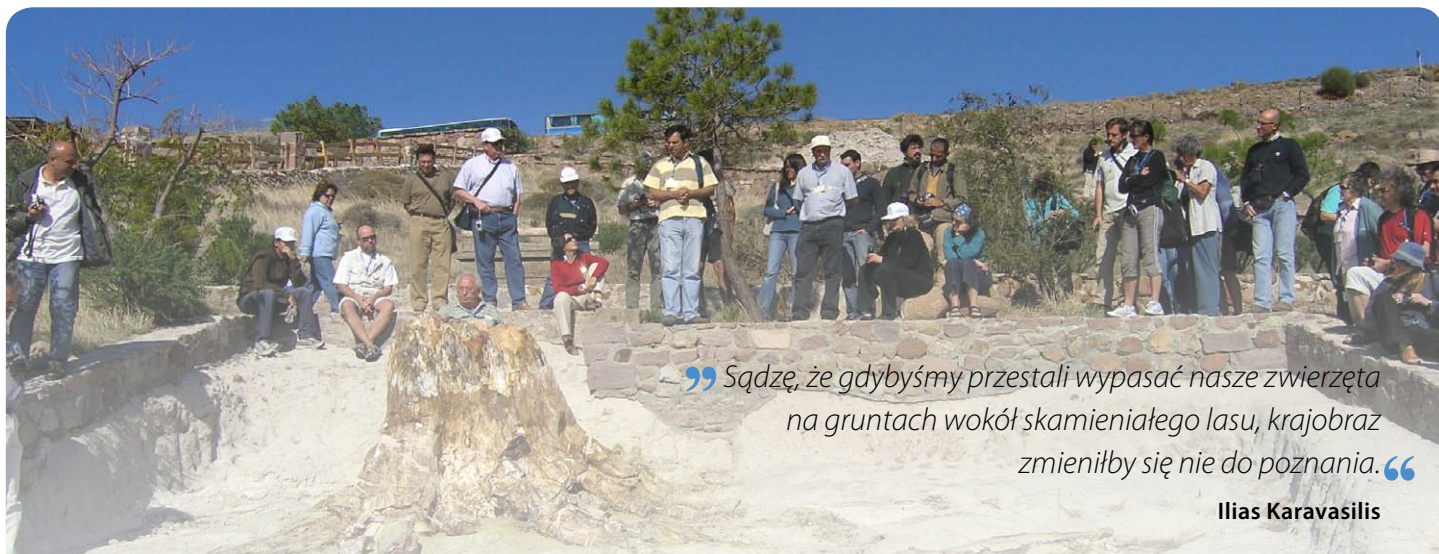
Ilias Karavasilis, prowadzący chów owiec na Lesbos, otrzymuje takie płatności z tytułu rekompensaty w ramach greckiego PROW. W 2009 r. otrzymał również dofinansowanie z PROW na projekt na rzecz rozwoju, który dotyczył modernizacji pomieszczeń inwentarskich. „Trudno byłoby nam utrzymać się tu z rolnictwa bez wsparcia finansowego, które otrzymujemy” – mówi pan Karavasilis, dodając: „sądzę, że gdybyśmy przestali wypasać zwierzęta na gruntach wokół skamieniałego lasu, krajobraz zmieniłby się nie do poznania”.

„Wiemy, że istnieje wiele środków kontroli służących ochronie obecnego wyglądu tego krajobrazu. Na przykład musieliśmy uzyskać specjalne pozwolenie na budowę nowych pomieszczeń dla

Wsparcie projektów w ramach EFRROW może zostać wykorzystane w celu świadczenia usług w zakresie ochrony środowiska zarówno w sposób bezpośredni, jak i pośredni.

zwierząt gospodarskich. Inspektor odwiedził nasze gospodarstwo, aby sprawdzić, czy projekt nie zaszkodzi cechom archeologicznym skamieniałego lasu. Wykorzystaliśmy fundusze unijne na pokrycie części kosztów budowy pomieszczeń dla owiec. Możemy teraz lepiej dbać o owce, a to umożliwi naszymu gospodarstwu produkcję zwierząt lepszej jakości. Dotację wykorzystaliśmy również na zakup nowego ciągnika, który sprawia, że praca w naszym gospodarstwie jest łatwiejsza i wydajniejsza. Oznacza to, że możemy nadal wykorzystywać tutejsze grunty tak, jak to robiliśmy wcześniej, a zatem pomagamy zachować szczególny krajobraz tego obszaru”.

Dofinansowanie w ramach greckiego PROW w tym przykładzie pokazuje, jak wyniki projektu realizowanego przez pana Karavasilisa przy wsparciu z EFRROW pomagają chronić wygląd kulturowo i ekonomicznie ważnych krajobrazów. Syn pana Karavasilisa planuje teraz kontynuować uprawianie rodzinnej ziemi, gdy jego ojciec przejdzie na emeryturę. Można zatem uważać, że dotacja w ramach PROW na modernizację gospodarstwa rolnego oraz płatności z tytułu rekompensaty odgrywają korzystną rolę w zapewnianiu długoterminowej podaży usług w zakresie ochrony środowiska związanych z ochroną krajobrazów istotnych z kulturowego punktu widzenia.

„Sądzę, że gdybyśmy przestali wypasać nasze zwierzęta na gruntach wokół skamieniałego lasu, krajobraz zmieniłby się nie do poznania.”

Ilias Karavasilis

Odporność lasów na pożary: zbiornik zrealizowany w ramach projektu na terenach zalesionych chroni lasy słowackie i polskie

© 123rf

Lasy pokrywają około jednej trzeciej powierzchni Europy. Stanowią one ważne zasoby na obszarach wiejskich przynoszące nam rozliczne i różnorodne korzyści. Pożary są coraz większym zagrożeniem dla europejskich lasów, dlatego wsparcie z EFRROW można ukierunkować na obszary zalesione, aby pomóc chronić je przed zagrożeniem pożarowym lasów.

W wielu lasach pożary stanowią część naturalnego cyklu ekologicznego i niektóre gatunki leśne ewoluowały tak, aby korzystać na powodowanym pożarami rytmie odnowy siedlisk. U innych gatunków rozwinęły się specjalne mechanizmy ochronne umożliwiające radzenie sobie z naturalnie występującymi pożarami. Liczba pożarów lasu spowodowanych przyczynami naturalnymi jest obecnie jednak względnie mała, a większość pożarów wywołana jest działalnością człowieka. Ogółem częstotliwość występowania pożarów obecnie wzrosła do poziomu, który stanowi poważne zagrożenie dla wielofunkcyjnych usług w zakresie ochrony środowiska, które świadczą unijne lasy.

Pożary lasów mogą mieć poważny negatywny wpływ na produktywność terenów zalesionych pod względem produkcji drewna, energii, żywności, rekreacji, różnorodności biologicznej i estetyki krajobrazu. Pożary powodują również emisję pyłów i gazów (w tym dwutlenku węgla) do atmosfery. Prowadzą do utraty mineralnych składników pokarmowych i niszczą organiczne warstwy gleby. Co więcej, pożary prowadzą do zmiany infiltracji wody w glebie, sprawiając, że pogorzela jest bardziej podatna na erozję, ubytki gleby i osuwiska.

Takie szkody są obecnie bardziej rozpowszechnione, a ogień niszczy w Europie (średnio) ok. 500 000 ha lasów rocznie. Jest to obszar prawie dwukrotnie większy od Luksemburga. Europejska Agencja Środowiska uznaje pożary za jedną z najważniejszych przyczyn niszczenia europejskich lasów. Dlatego ochrona przeciwpożarowa lasów jest ważną usługą w zakresie ochrony środowiska, którą mogą zapewniać obszary wiejskie. W ramach PROW dostępne jest specjalistyczne wsparcie na realizację tego zadania ze środka EFRROW dotyczącego „przywrócenia potencjału leśnego oraz wprowadzenia działań zapobiegawczych”.

Doświadczenia słowackie

Na Słowacji ten środek EFRROW został wykorzystany do wsparcia kilku powiązanych projektów o różnorodnym charakterze, przy czym jeden z nich dotyczył nowego zbiornika na terenie zalesionym. Aladár Trnovský był odpowiedzialny za ten projekt. Opisuje doświadczenia uzyskane przez słowacką Państwową Agencję Lasów podczas budowy tego zbiornika, który starannie zaplanowano, aby świadczył usługi w zakresie ochrony środowiska na obszarach określonych jako wysoce zagrożone pożarami lasów.

„Wyznaczyliśmy strefy lasów naszego kraju, które są najbardziej narażone na zagrożenie pożarowe, i ten obszar powiatu żylińskiego został sklasyfikowany jako obszar wysokiego ryzyka. Tutejszy las świerkowy jest podatny na uszkodzenia od ognia, a najbliższe źródło wody odpowiednie do gaszenia pożarów oddalone jest o ponad 30 km. W lesie istniał wprawdzie stary zbiornik, ale jego stan czynił go nieprzydatnym do gaszenia ognia. Został on zbudowany dawno temu, aby zasilać kanały wodne służące do transportowania drewna przez las, ale przestał być wykorzystywany i wypełnił się mułem. Nasz projekt obejmował odtworzenie tego zbiornika poprzez poprawę jego zdolności do retencji wody, a także poprawę naszej zdolności do kontrolowania poziomu wody w zbiorniku poprzez zmodernizowany system zarządzania tamą”.

Prace nad projektem dotyczącym zbiornika zakończyły się jesienią 2010 r. i od tego czasu z powodzeniem zapewnia on wystarczające źródło wody na terenie lasu na potrzeby zwalczania zagrożenia pożarowego. Nawet w suchym gorącym sezonie w tym regionie obecnie w lesie utrzymywana jest wystarczająca ilość wody, aby w razie potrzeby mogli użyć jej strażacy.

Na szczęście od wdrożenia tego projektu w ramach EFRROW na obszarze tym nie doszło do żadnego pożaru, lecz w razie potrzeby Państwowa Agencja Lasów posiada zasoby umożliwiające przeciwdziałanie pożarom lasów, które mogą być wykorzystywane zarówno przez załogi helikopterów, jak i lądowe zespoły strażaków.

Szersze korzyści

Ponad 1 700 ha lasu na obszarze o promieniu 15 km jest lepiej chronionych dzięki wsparciu projektu w ramach EFRROW. Pan Trnovský zwraca uwagę: „ponieważ zbiornik znajduje się dość blisko Polski, zakładamy, że to źródło wody może być również wykorzystywane do zwalczania pożarów w Polsce. Nasze doświadczenie przy realizacji tego projektu wskazuje również na inne dodatkowe korzyści. W czasie opracowywania projektu przeprowadziliśmy konsultacje z wieloma osobami, co pomogło nam stworzyć projekt, który może mieć kilka różnych zastosowań. Obejmują one ochronę przeciwpowodziową, różnorodność biologiczną, turystykę i rekreację”.

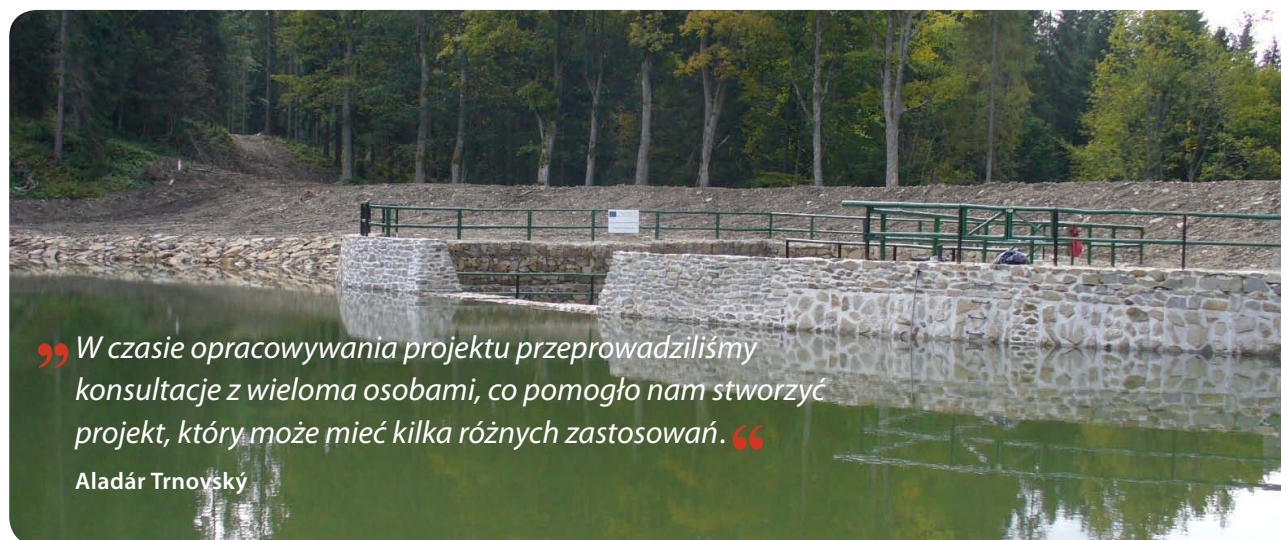
„Nasi koledzy z regionalnego organu ds. ochrony przyrody byli zaangażowani w ekologiczne aspekty projektu. Pomogli nam zagwarantować, że opracowany projekt będzie odpowiedni dla dzikiej fauny i flory oraz że zbiornik stanie się również korzystnym środowiskiem podmokłym dla gatunków leśnych. Występują w nim obecnie takie gatunki ryb jak pstrąg i wykorzystywany on jest przez dziką faunę, w tym płazy i wydry”.

Ochrona zasobów leśnych UE przez zagrożeniem pożarowym ma duże znaczenie gospodarcze, ekologiczne i społeczne.

„Ponadto odkryliśmy, że zbiornik ten może służyć również jako ochrona przed nadmiernym podnoszeniem się poziomu wód i powodziami w okresach silnych opadów deszczu. Może on gromadzić duże ilości wody i zapobiegać jej spływaniu w dół strumienia, gdzie mogłaby ona uszkadzać las poprzez erozję gleby lub negatywnie oddziaływać na pola uprawne i wsie”.

„Dzięki projektowi osiągnięto również inne korzyści społeczne, ponieważ atrakcyjny krajobraz i położenie zbiornika na terenach zalesionych sprawiają, że jest on miejscem często odwiedzanym przez lokalną ludność i turystów. W okresie letnim temperatura wody może być wystarczająco wysoka do pływania w zbiorniku i przygotowaliśmy tablicę informacyjną o projekcie adresowaną do osób, które korzystają ze zbiornika jako obiektu rekreacyjnego”.

Wykorzystanie przez Słowację wsparcia w ramach EFRROW do osiągnięcia szeregu różnorodnych korzyści w oparciu o projekt opracowany na potrzeby działań w dziedzinie ochrony lasów stanowi interesujący przykład dla innych części obszarów wiejskich Europy, które potrzebują podobnych usług w zakresie ochrony środowiska w odniesieniu do odporności lasów na pożary.

” W czasie opracowywania projektu przeprowadziliśmy konsultacje z wieloma osobami, co pomogło nam stworzyć projekt, który może mieć kilka różnych zastosowań. “

Aladár Trnovský

Zbiorowe korzyści z różnorodności biologicznej: stowarzyszenia holenderskich rolników zwracają uwagę na wnioski przydatne przy opracowywaniu przyszłych PROW

© Paul Terwan

Tematyczna grupa robocza ENRD ds. usług w zakresie ochrony środowiska zwróciła uwagę na korzystne efekty, jakie rolnikom, organom ds. PROW oraz przyrodzie przynosi zbiorowe podejście do realizacji środków PROW ukierunkowanych na te usługi.²²

Przepisy regulujące obecny system wsparcia w ramach EFRROW promują zbiorowe podejście do rozwoju obszarów wiejskich za pośrednictwem takich organizacji, jak grupy producentów rolnych i lokalne stowarzyszenia społeczne. W całej UE podkreślono możliwości rozszerzenia takiego zbiorowego podejścia na finansowane w ramach PROW działania związane z gospodarowaniem obszarami wiejskimi i ochroną przyrody.

Wyniki programu pilotażowego realizowanego w Holandii i polegającego na badaniu różnych rodzajów zbiorowego podejścia do wsparcia rolnośrodowiskowego dają szczególnie interesujący dla innych państw członkowskich model. W żadnym z holenderskich działań pilotażowych nie korzystano ze wsparcia w ramach EFRROW, lecz teraz, gdy wniosek w sprawie rozporządzenia EFRROW na lata 2014–2020 obejmuje możliwość ubiegania się grup rolników o wsparcie rolnośrodowiskowe, wszystkie wyniki tych działań można będzie wykorzystać w innych regionach.

Stowarzyszenia rolników²³

Stowarzyszenia rolno-przyrodnicze funkcjonują w Holandii od 15 lat. Zdobyte przez nie w tym czasie doświadczenie wskazuje, że stowarzyszenia rolników mogą wdrażać środki rolnośrodowiskowe efektywniej niż jeśli działania te realizowane są przez poszczególne

rolników indywidualnie. Zbiorowe porozumienia doprowadziły do współpracy i koordynacji wśród lokalnych rolników, co umożliwiło im dostarczanie usług w zakresie ochrony środowiska w sposób przedsiębiorczy.

Kluczowym czynnikiem decydującym o powodzeniu jest w tym przypadku zaangażowanie samych rolników w planowanie zintegrowanego podejścia terytorialnego do świadczenia usług w zakresie ochrony środowiska. Holenderskie doświadczenia potwierdziły, że rolnicy są bardziej skłonni do podejmowania zobowiązań rolnośrodowiskowych, jeżeli w wymaganiach programu uwzględnione są lokalne wymogi w zakresie zarządzania.

To oddolne podejście do promowania wspólnych działań przynosi różne korzyści. Można na przykład uzyskać korzyści ekologiczne, ponieważ wiele środków rolnośrodowiskowych (takich jak wsparcie z tytułu żywopłotów, dróg wodnych i miedz) przynosi lepszy efekt, gdy są one tak koordynowane, aby utworzyć „zieloną infrastrukturę”²⁴ na szeroką skalę.

Korzyści ekonomiczne są osiągnięte dzięki bardziej opłacalnym rodzajom podejścia do dostarczania usług w zakresie ochrony środowiska. Wyniki społeczne osiągnięte są również poprzez tworzenie sieci kontaktów i współpracę między rolnikami, co kształtuje poczucie lokalnej

22 Sprawozdanie z posiedzenia ENRD na ten temat można znaleźć pod adresem:

http://enrd.ec.europa.eu/app_templates/filedownload.cfm?id=E8BA2A1D-B1C7-A3C1-EF8A-CD1A3E380532

23 Poniższy tekst zaczerpnięto z holenderskiej broszury dotyczącej studium projektu, w ramach którego dokonano przeglądu inicjatywy „Projekty pilotażowe WPR”. Angielską wersję językową tej interesującej broszury można znaleźć pod adresem: <http://www.toekomstgbl.nl/upload/files/newslettercollectives.pdf>

24 http://ec.europa.eu/environment/nature/ecosystems/index_en.htm

odpowiedzialności za ochronę przyrody i zaufanie do zdolności stowarzyszenia do wykonywania jego zadań. Ponadto zbiorowe podejście jest katalizatorem nowych pomysłów w odniesieniu do projektów rozwoju obszarów wiejskich.

Działanie na rzecz siedlisk

Henk Smith jest plantatorem i członkiem stowarzyszenia rolno-przyrodniczego Oost-Groningen (ANOG). Uważa on, że poprzez podejście zbiorowe można byłoby zwiększyć efektywność zarządzania siedliskami i krajobrazami ze środowiskowego punktu widzenia i dlatego wziął udział w jednej z prób w ramach WPR. „Obecnie w ramach Programu Zarządzania Siedliskami i Krajobrazami (SNL) [w PROW] istnieją tylko dwa podśrodki rolnośrodowiskowe, chociaż jesteśmy przekonani, że są inne, czasami tańsze, usługi, które można byłoby świadczyć, a które są bardzo potrzebne dla skutecznego zarządzania w środowisku rolniczym”.

„Chcemy na przykład poeksperymentować z pozostawianiem ryśka na zimę. Sądzymy, że znacznie zwiększyłoby to ilość pożywienia dostępnego dla ptaków krajobrazu rolniczego w okresie zimowym. Mamy dowody, że środek ten ma pozytywny wpływ i byłby tańszy niż istniejące środki w SNL dotyczące dostarczania ptakom pożywienia zimą wzdłuż miedz. Jest to środek, który można byłoby łatwo stosować w przypadku określonych rodzajów gruntów, w szczególności na glebie piaszczystej”.

Stowarzyszenie ANOG też chce spróbować zachęcić rolników do uprawy różnych roślin, które są korzystniejsze dla ptaków, takich jak: kminek, lucerna lub gryka. Nasiona kminku przyciągają rzadkie gatunki ptaków, w tym przepiórkę, derkacza i pokląskwę. Lucerna jest ważną rośliną uprawną, jeżeli chodzi o gniazdowanie takich ptaków drapieżnych jak błotniak łąkowy i zapewnia schronienie wielu gatunkom ptaków krajobrazu rolniczego. Kwitnąca gryka przyciąga pszczoły i muchy, które są źródłem pożywienia licznych gatunków ptaków.

W trakcie realizacji projektu pilotażowego ANOG rolników poproszono o wybranie co najmniej jednego zestawu środków, przy czym nie każdy miał dostęp do wszystkich zestawów. Celem ANOG było utworzenie zrównoważonego, dostosowanego do potrzeb pakietu środków, który pozwoliłby uzyskać możliwie największe korzyści ekologiczne, prowokując jednocześnie wśród rolników wystarczający entuzjazm, aby skłonić ich do udziału w tym projekcie.

© Geert van Duinhoven

Zbiorowe podejście do świadczenia usług w zakresie ochrony środowiska za pośrednictwem środków w ramach EFRROW może przynieść organom odpowiedzialnym za EFRROW oszczędności pod względem efektywności administracji.

Kontrola jakości

Na obszarach, w których projekt pilotażowy jest obecnie realizowany, ANOG zachęcało potencjalnych uczestników do udziału za pośrednictwem biuletynu informacyjnego, swojej strony internetowej, a czasami bezpośrednich spotkań. W projekcie mogli wziąć udział również rolnicy, którzy nie byli członkami ANOG. W związku z ograniczonym budżetem stowarzyszenia musiało ono następnie wprowadzić proces kontroli jakości, aby pomóc ustalić, kto powinien uczestniczyć w projekcie. Pan Smith wspomina: „musieliśmy odrzucić wiele wniosków, albo ponieważ uważaliśmy, że środki nie przyniosą odpowiednich wyników w danym miejscu, albo nie mieliśmy już środków finansowych. Jednocześnie na niektórych terenach trzeba było zachęcać rolników do udziału, ponieważ był to jedyny sposób, aby stworzyć odpowiednią »zieloną« infrastrukturę”.

„Wspólnie będziemy stopniowo dochodzić do sytuacji idealnej. W przypadku naszego stowarzyszenia oznacza to, że będziemy musieli stać się bardziej profesjonalni. Stosunki gospodarcze między organami administracji a rolnikami zmieniają się, ale tak czy inaczej kluczem jest zaufanie”.

„Nasi członkowie, ale także osoby niebędące członkami, muszą mieć pewność, że stowarzyszenie będzie podejmować sprawiedliwe i prawidłowe decyzje do tego, które środki są odpowiednie dla której lokalizacji. Organy muszą mieć pewność, że będziemy wykorzystywać środki pieniężne w ramach WPR skutecznie i efektywnie. Stowarzyszenie musi zaś mieć pewność, że jego członkowie są całkowicie oddani sprawie ochrony krajobrazu”.

„Stosunki gospodarcze między organami administracji a rolnikami zmieniają się.”

Henk Smith

Rozwiązania dostosowane do potrzeb: zainteresowane strony EFRROW odnoszą korzyści dzięki powiązaniu wsparcia w zakresie usług doradczych z realizacją programów rolnośrodowiskowych w Austrii i Niemczech

© Tim Hudson

Na płatności rolnośrodowiskowe przeznaczana jest istotna część kwoty dofinansowania dostępnej w ramach EFRROW. Istnieją możliwości wspierania usług w zakresie ochrony środowiska będących efektem takiego finansowania publicznego poprzez zapewnienie rolnikom doradztwa dostosowanego do potrzeb lokalnych, aby pomóc im w osiągnięciu unijnych celów w zakresie ochrony przyrody.

Członkowie tematycznej grupy roboczej ENRD ds. usług w zakresie ochrony środowiska rozpatrywali korzyści dla rolników i środowiska wynikające ze stosowania pakietów wsparcia EFRROW dostosowanych do potrzeb. Obejmuje to powiązanie płatności rolnośrodowiskowych z wyspecjalizowanym *wsparciem doradczym*²⁵, aby pomóc rolnikom w opracowaniu i wdrożeniu planów ochrony przyrody lub krajobrazu odpowiednich dla danego miejsca.

Proces opracowywania takiego planu jest oparty na współpracy między rolnikiem a jego doradcą. Dzięki odpowiedniemu połączeniu umiejętności i doświadczenia, które każda ze stron wnosi do tego procesu, można uzyskać synergii. Rolnicy udostępniają grunty na potrzeby realizacji projektu ochrony przyrody, a także posiadają określone motywacje, potrzeby, interesy, pomysły i wiedzę. Zestaw umiejętności rolnika połączony jest z umiejętnościami osoby świadczącej usługi doradcze, która wnosi wiedzę fachową w kwestiach dotyczących ochrony przyrody, propozycje działań, narzędzia, takie jak podręczniki na temat wdrażania projektów, metody pomiaru i oceny wyników, a także zrozumienie kwestii rolnych i środowiska działania rolnika.

Wszystkie zainteresowane strony osiągają korzyści – od wyższej jakości usług w zakresie ochrony środowiska i efektywniejszego wykorzystania zasobów EFRROW po rozwijanie potencjału zarówno rolników, jak i doradców. Jan Freese z niemieckiej krajowej sieci obszarów wiejskich i tematycznej grupy roboczej ENRD ds. usług w zakresie ochrony środowiska bardziej szczegółowo opisuje zakres

pozytywnych skutków, które można osiągnąć dzięki koordynacji – poprzez PROW – doradztwa ze wsparciem rolnośrodowiskowym. „Doradztwo jest bardzo ważne dla rolników, którzy wcześniej nie korzystali z programu rolnośrodowiskowego. Nawet rolnicy, którzy już mają doświadczenie w zakresie środków rolnośrodowiskowych, mogą dzięki usługom doradczym zdobyć przydatną nową wiedzę. Może to pomóc im w optymalizacji dochodów i zmniejszeniu ryzyka poprzez określenie nowych możliwości dostosowania działalności do zmieniających się okoliczności”.

„Oferowanie uzupełniającego doradztwa może też pomóc we wzmocnieniu dobrowolnego charakteru udziału rolników w programie rolnośrodowiskowym. Usługi doradcze są uznanym i akceptowanym elementem ekonomii sektora rolnego, a tym samym cieszą się zaufaniem rolników, co może pomóc w propagowaniu korzystania z porad w zakresie ochrony środowiska”.

„Poprzez ten mechanizm organy ds. ochrony przyrody mogą nawiązać lepszy kontakt i rozwinąć korzystne relacje z rolnikami. Bardzo ważnym aspektem tego procesu jest dopilnowanie, żeby odpowiedni rodzaj prac związanych z ochroną środowiska był prowadzony na konkretnym obszarze docelowym. Rolnicy współpracujący z ekspertami tworzą w ten sposób dostosowane do własnych potrzeb rozwiązania w zakresie ochrony środowiska, które mają większą szansę powodzenia niż podejście w mniejszym stopniu skoncentrowane na takich potrzebach”.

Wsparcie doradcze

Różne kraje już stosują to wspólne, skoordynowane podejście do realizacji PROW. Pan Freese zwraca uwagę na niemiecki przykład z Dolnej Saksonii, gdzie dopłaty przeznaczone na usługi doradcze udostępniane są w postaci bonów. Rolnicy otrzymują bony, które mogą wykorzystać do zamówienia usług u wybranych przez siebie doradców. Rolnicy wybierają doradców w oparciu o potrzeby swoich gospodarstw oraz zestawy umiejętności doradców. Po ukończeniu pracy doradcy wnoszą o wypłatę równowartości bonu do organów publicznych zarządzających tym programem. Takie podejście nie koliduje z komercyjnym rynkiem usług doradczych i stanowi skuteczną metodę zagwarantowania, że płatności rolnośrodowiskowe generują planowane usługi w zakresie ochrony środowiska.

Inny ciekawy przykład tego skoordynowanego podejścia można znaleźć w Austrii. Tutaj rolnicy, którzy korzystają z rolnośrodowiskowego środka PROW, mogą w ramach systemu pilotowania (również finansowanego przez PROW) uzyskać porady w zakresie opracowania i wdrożenia indywidualnych planów ochrony przyrody²⁶ swoich gruntów. Rolnicy korzystający z doradztwa przy wdrażaniu takich planów otrzymują dodatkowe płatności poprzez program rolnośrodowiskowy.

Wolfgang Suske uczestniczy w programie obejmującym plany ochrony przyrody i opisuje sposób, w jaki „około 80 ekspertów z całej Austrii świadczy usługi doradcze w zakresie planów ochrony przyrody. Proces ten polega na składaniu przez doradców wizyt w gospodarstwach rolnych w celu przeprowadzenia inwentaryzacji ich wartości przyrodniczej w porozumieniu z rolnikami. Dzięki współpracy doradca pomaga rolnikowi w poszerzeniu wiedzy o różnorodności biologicznej, która jest zależna od siedlisk występujących na terenie jego gospodarstwa, a sam jest w stanie zaproponować działania w zakresie ochrony przyrody dostosowane do konkretnej sytuacji każdego gospodarstwa”.

„Stwierdzamy, że to podejście dostosowane do potrzeb prowadzi do rozwiązań lepszych dla rolników oraz dla dzikiej fauny i flory. Rolnicy otrzymują narzędzia, których potrzebują do prawidłowej realizacji działań na rzecz ochrony przyrody i oceny ich wyników. Należą do nich proste, ale skuteczne narzędzia, takie jak karty identyfikacji gatunków, które pomagają rolnikom w rozpoznaniu gatunków istotnych dla różnorodności biologicznej”.

Przykład sposobu działania tego systemu w praktyce prezentuje Josef Mann, rolnik z Goggendorfie, który wykorzystuje plan ochrony przyrody, aby wspomagać ochronę największego lądowego ptaka Europy,

Podaż usług w zakresie ochrony środowiska wskutek środków EFRROW można zwiększyć poprzez łączenie płatności z działaniem obejmującym porady na temat najlepszych sposobów postępowania.

dropia. „Co roku tuziny dropiów rozmnażają się na naszych polach, lecz znajdujemy się na terenie, który należy do zaledwie dwóch regionów pozostałych w Austrii, gdzie obecnie ptaki te rozmnażają się regularnie. Korzystamy ze wsparcia doradczego zapewnianego przez organ ds. ochrony przyrody, aby zagwarantować, że nasza działalność rolnicza jest dostosowana do rocznego cyklu rozrodczego dropia”.

„W sezonie lęgowym ważne jest, aby nie niepokoić ptaków w gniazdach. Poprzez nasz plan ochrony przyrody opracowaliśmy taki system upraw, aby zawsze istniała wystarczająca powierzchnia upraw na potrzeby zapewnienia żywności dropiowi. Prawie wszyscy rolnicy z tego obszaru biorą udział w programie obejmującym plany ochrony przyrody i populacja dropia w naszym regionie już się zwiększyła. Dla nas wszystkich wielką motywacją jest obserwowanie wyników naszej pracy”.

27

© Ingo Mohl, Umweltschutzbüro Klagenfurt

” Rolnicy otrzymują narzędzia, których potrzebują do prawidłowej realizacji działań na rzecz ochrony przyrody i oceny ich wyników. “

Wolfgang Suske

26 Więcej informacji na temat austriackich planów ochrony przyrody można znaleźć na stronie <http://www.netzwerk-naturschutz-le.at/>

Rozsądne zużycie wody: program zbierania wody deszczowej realizowany w Irlandii zapewnia oszczędności rolnikom i wspiera usługi w zakresie ochrony środowiska

Strategie polityczne postulujące zmiany stawek za zużycie wody w niektórych państwach członkowskich mogą zwiększyć konkurencyjność gospodarstw rolnych. Istnieją alternatywne rozwiązania, dzięki którym rolnictwo może pozostać konkurencyjne, a środki z EFRROW mogą ułatwić realizację takich zadań.

© 123RF

Każdy może przyczynić się do bardziej rozsądnego zużycia naszych zasobów wodnych, jeśli wprowadzi do swojego stylu życia zmiany, które pomogą mu oszczędniej gospodarować wodą. Rolnictwo jest w Europie jednym z sektorów, które zużywają najwięcej wody, w związku z czym odpowiednie *działania ukierunkowane na rolnictwo*²⁷ mają znaczny potencjał realizacji efektywnych, związanych z wodą usług w zakresie ochrony środowiska.

Modernizację rolnictwa ukierunkowaną tak, by sektor ten mógł łagodzić skutki niedoboru wody oraz dostosować się do takiego niedoboru, zapewniają PROW wdrażane przez państwa członkowskie. Przykładami użytecznych narzędzi, jakie rolnicy mogą stosować do zmniejszenia obciążenia zasobów wód słodkich związanego z zużyciem wody jest ponowne wykorzystywanie oczyszczonych ścieków lub *zebranej wody deszczowej*²⁸.

Środki w ramach EFRROW można wykorzystać również do realizacji projektów, które zapewniają właśnie takie usługi w zakresie ochrony środowiska. Wdrażany w Irlandii PROW pokazuje, jak można zachęcić gospodarstwa rolne do zbierania wody deszczowej w celu jej ponownego wykorzystania.

Oszczędności dzięki wodzie deszczowej

Dzięki swojemu położeniu na skraju atlantyckiego prądu zatokowego Irlandia ma dostęp do znacznych i odnawialnych zasobów wody deszczowej. Wartościowy charakter tego powszechnie dostępnego zasobu doceniły ostatnio zainteresowane strony zaangażowane w realizację irlandzkiego PROW i w 2011 r. uruchomiono pierwszy w tym kraju program zbierania wody deszczowej, skierowany do rolników i współfinansowany ze środków EFRROW.

Irlandzki program zbierania wody deszczowej, realizowany w ramach szerzej zakrojonego programu rozwoju gospodarstw rolnych, miał początkowo budżet 8 mln EUR. Jego celem była odpowiedź na wyzwania związane z rozwojem obszarów wiejskich dotyczące takich tematów jak restrukturyzacja sektora mleczarskiego, energia odnawialna, gospodarowanie zasobami wodnymi czy konkurencyjność gospodarstw rolnych.

Brendan Smith, ówczesny irlandzki minister ds. rolnictwa, rybołówstwa i żywności, wypowiadając się na temat tej realizowanej w ramach PROW inicjatywy, podkreślił: „Ten program obniży koszty wody dla gospodarstw rolnych”.

27 <http://www.eea.europa.eu/articles/wasser-fur-die-landwirtschaft>

28 W celu uzyskania bardziej szczegółowych wskazówek i zapoznania się ze studiami przypadku związanymi z tym tematem zob. brytyjski dokument Rainwater Harvesting: an on-farm guide (Zbieranie wody deszczowej: przewodnik po gospodarstwie) <http://publications.environment-agency.gov.uk/PDF/GEMI1109BRGU-E-E.pdf>

Rolnicy w Irlandii (a także w innych państwach członkowskich) wiążą z jego słowami coraz większe nadzieje, jako że perspektywa niedoboru wody w Europie skłania organy krajowe do wprowadzania zmian w systemach ustalania cen wody, by te lepiej odzwierciedlały rzeczywiste poziomy zużycia. Oczekuje się, że nowe formy pomiaru zużycia wody oraz nowe stawki skłonią konsumentów wody do przywiązywania większej wagi do ilości zużywanej wody, a także do rozważenia stosowania alternatywnych rozwiązań.

Systemy zbierania wody deszczowej, takie jak te współfinansowane w ramach irlandzkiego PROW, umożliwiają gospodarstwom rolnym stosowanie alternatywnych rozwiązań. Gospodarstwa rolne doskonale nadają się do zbierania wody deszczowej, ponieważ budynki do hodowli zwierząt gospodarskich często mają rozległe dachy. Dzięki podstawowemu systemowi zainstalowanych na takim dachu rynien można w stosunkowo prosty sposób zebrać znaczą ilość spływającej z dachu wody. Po zebraniu wodę deszczową zazwyczaj się filtruje, a następnie przechowuje w zbiorniku z systemem pomp, który ułatwia jej rozprowadzanie na terenie gospodarstwa w celu wykorzystania takiej wody tam, gdzie nie potrzebna jest woda pitna.

Gospodarstwa mleczarskie stanowią priorytetową grupę beneficjentów irlandzkiego PROW, który oferuje im pomoc, równoważąc koszty związane z zakupem i instalacją systemu do zbierania, gromadzenia i przepompowywania wody.

Wsparcie w ramach EFRROW ma na celu umożliwić bardziej gospodarne zużycie wody w unijnym rolnictwie.

Producenci mleka uświadomili sobie, że mogą wykorzystywać wodę deszczową do obniżenia kosztów wody, jaką zazwyczaj zużywają podczas takich codziennych czynności jak schładzanie, czyszczenie hal udojowych, spryskiwanie lub czyszczenie pod ciśnieniem, a nawet mycie pojazdów używanych w gospodarstwie. Dostawcy sprzętu do gromadzenia wody deszczowej w Irlandii szacują, że ponad 40% wody zużywanej w przeciętnym gospodarstwie można zastąpić wodą deszczową.

Zainteresowanie rolników programem ciągle rośnie. Do takiego wzrostu zainteresowania przyczyniła się zmiana warunków udziału w programie, dostosowująca je do zmian w irlandzkim prawie w zakresie planowania, które obecnie przewiduje zwolnienie z obowiązku uzyskania pozwolenia w określonych zbiorników do przechowywania zebranej wody deszczowej instalowanych na terenie gospodarstw rolnych.

„Ten program obniżył koszty wody dla gospodarstw rolnych.”

Irlandzki minister ds. rolnictwa, rybołówstwa i żywności, Brendan Smith (2011 r.)

Europejska Sieć na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich on-line

<http://enrd.ec.europa.eu/>

Mapa del sitio | Búsqueda | Contacto | Advertencia rogel | **español (es)**

Comisión Europea

LA RED EUROPEA PARA EL DESARROLLO RURAL (REDR)

Ponemos en contacto a la Europa rural...

Comisión Europea > Agricultura y desarrollo rural > Desarrollo rural > ENRD

Página Principal | La política en acción | País | Temas | LEADER | Redes & trabajo en red | Publicaciones & medios de comunicación | Eventos & reuniones | Info | LOGIN

La Red Europea para el Desarrollo Rural (REDR)

REDR es el modo central que conecta a las partes interesadas en el desarrollo rural de la UE. Descubra qué significa la REDR para usted y cómo esta contribuye a la implementación efectiva de las estrategias de desarrollo rural a través del desarrollo e intercambio de conocimientos y la cooperación por toda Europa. [Más información](#)

Ponemos en contacto a la Europa rural...

ENRD magazine La última edición ya está en línea!

Herramientas: opENRD, Base de datos PID, Galería, Comunicaciones, Innovación, Eventos, Empresarial, Suscripción

Noticia: 21 de... euros... organiz... 16... Butal e... 14 de enero... de DC AG... en la Sec... alimentaci... agr... comienza el 19 de... 10 de enero de 2013: 10 grandes ejemplos de co... rural, como una aplicac... portal CDR.

Chcilibyśmy poznać Państwa opinie na temat niniejszej publikacji. Aby wypełnić krótki formularz ewaluacyjny online, prosimy kliknąć [tutaj](#)*

* <https://www.surveymonkey.com/s/DSXCLDM>

Urząd Publikacji

ISSN: 1977-0413